

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra pastorálních oborů a právních věd

Marie Jiranová

Jaroslav Michal
portrét kanonisty

Diplomová práce

Vedoucí práce:

prof. JUDr. ICDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc., O.Pream

Praha 2018

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 19. 3. 2018

Marie Jiranová

Bibliografická citace

Jaroslav Michal: portrét kanonisty [rukopis]: diplomová práce / Marie Jiranová; vedoucí práce: prof. JUDr. ICDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc., O.Pream -- Praha, 2018. -- 68 s.

Anotace

V této práci popisuji život, dílo a osobnost významného pedagoga kanonického práva profesora Jaroslava Michala. Zabývám se jeho dětstvím, studiem, kněžskou službou a hlavně pedagogickým působením na Římskokatolické Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Praze se sídlem v Litoměřicích. Také se zaměřuji na jeho vědeckou a publikační činnost, zejména na monografie určené pro posluchače přednášek z kanonického práva, časopisecké studie v Duchovním pastýři a články v Katolických novinách. Uvádím celkový přehled jeho publikační činnosti a krátký komentář k jednotlivým monografiím nebo studiím. Jeho osobnost charakterizují na základě svědectví osob, ať již příbuzných, studentů nebo přátel a na základě materiálu z Národního archivu a Archivu Univerzity Karlovy.

Klíčová slova

Jaroslav Michal, Římskokatolická Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta, kanonické právo, komentáře ke knihám Kodexu kanonického práva 1917.

Abstract

In this thesis I describe the life, work and personality of professor Jaroslav Michal, a prominent professor of canon law. I deal with his childhood, studies, priesthood and mainly pedagogical work at the Roman Catholic St. Cyril and Methodius Theological Faculty in Prague, based in Litoměřice. I also focus on his scientific and publishing activities, especially monographs intended for listeners of canon law lectures, journal studies in the Spirit Shepherd, and articles in the Catholic newspapers. I mention a general overview of its publishing activities and a brief comment on individual monographs and studies. His personality is characterized by testimonies of person, whether relatives, students or friends and based on materials from the National Archive and the Archive of Charles University.

Keywords

Jaroslav Michal, Roman Catholic St. Cyril and Methodius Theological Faculty, Canon Law, Book Comments to the Codex of Canon Law 1917.

Počet znaků (včetně mezer): 122 297.

Poděkování

Moje poděkování patří vedoucímu práce prof. Hrdinovi za cenné připomínky a vynikající spolupráci.

Velký dík patří mému manželovi a našim dětem za podporu a pochopení v průběhu psaní této práce.

Děkuji všem, kteří byli ochotni vzpomínat na prof. Michala, všem, kteří mi pomohli dobrým slovem, cennou radou nebo konstruktivní připomínkou.

Obsah

Obsah	7
Úvod.....	8
1. Životopis	10
1.1. Studia.....	10
1.2. Kněžské působení.....	11
1.3. Pedagogické působení na Římskokatolické Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Praze se sídlem v Litoměřicích	12
1.4. Odchod z fakulty a konec života	18
2. Publikační činnost	20
2.1. Přehled publikační činnosti	20
2.2. Stručný komentář k jeho monografiím.....	25
2.3. Stručný komentář k časopiseckým studiím v Duchovním pastýři ...	28
2.4. Stručný komentář k článkům v Katolických novinách	40
3. Osobnost prof. Jaroslava Michala	44
3.1. Svědectví paní Ireny Stolařkové	44
3.2. Svědectví Mons. Václava Kulhánka	45
3.3. Svědectví pana Miroslava Krbílka	49
3.3. Svědectví J. M. kanovníka Mgr. Karla Havelky	51
3.4. Výpověď fakultního tajemníka Josefa Souhrady	55
Závěr	57
Seznam použitých zkratk.....	59
Seznam pramenů a literatury.....	60
Prameny.....	60
Literatura	60
Internetové a další zdroje	65
Přílohy.....	66

Úvod

Jaroslav Michal patří bezesporu k velkým osobnostem jak kanonického práva a Katolické teologické fakulty, tak i člověka a kněze. Když jsem se rozhodovala o tématu diplomové práce, věděla jsem, že bych ráda psala cokoli z oblasti práva. S panem profesorem Hrdinou jsme nakonec došli k závěru, že Jaroslav Michal by si jistě zasloužil touto formou zpracovat. Zároveň jsem byla upozorněna, že materiálů ke zpracování nebude mnoho. O to větší výzvou se pro mě stalo zpracování této práce. Velice mě těší, že pan profesor Michal pocházel stejně jako já z Jižních Čech. Jeho rodiště, Hluboká nad Vltavou, se nachází nedaleko od toho mého. Ačkoli na jihu Čech prožil pouze dětství a rané mládí, přesto se našel člověk, který si ho pamatuje.

Práce je rozdělená do tří částí. První část je věnovaná jeho životu, studium, kněžství, pedagogické činnosti v době jeho kněžského působení v různých farnostech Litoměřické diecéze, jeho práci na biskupství v Litoměřicích a hlavně pedagogickému působení na Římskokatolické Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Litoměřicích, kde jako profesor kanonického práva prožil téměř dvacet let svého života.

Obsahem druhé části je Michalova publikační činnost. Zde jsem se snažila dohledat všechno, co za svého života napsal. U monografií to nebylo tak těžké. Velký přínos spatřuji právě v dohledání a následném sepsání snad kompletní bibliografie jeho článků z Duchovního pastýře a Katolických novin.

Ve třetí části se budu dotýkat osobnosti Jaroslava Michala, a to z několika pohledů: z pohledu pamětníků, spolupracovníků, rodiny a přátel. Rovněž chci do práce zahrnout materiály, které o profesoru Michalovi vedl stát.

Metodologicky postupuji na základě studia a analýzy archiválií. Navštívila jsem Archiv Biskupství litoměřického, Národní archiv v Praze i Archiv Univerzity Karlovy. Mnoho informací o jeho životě jsem získala z matričních knih. Snažila jsem se dohledat jeho rodinu, což stálo značné úsilí, kterému předcházela řada neúspěchů. Abych obsáhla jeho publikační činnost, prostudovala jsem jeho monografie, odborné články a skripta.

Za účelem poznání Jaroslava Michala jako osobnosti, využívám hlavně osobních svědectví lidí, kteří ho znali. Ale samozřejmě zohledňuji i to, co se dá vyčíst „mezi řádky“ v jeho díle nebo archivních materiálech.

Dalším cenným zdrojem informací pro mě byly publikace profesora Novotného, které se týkají Katolické teologické fakulty, a dále disertační práce Petra Nohela, který

zpracoval výuku církevního práva na teologických a právnických fakultách v minulém století.

V letošním roce (29. ledna) si připomínáme 30 let od jeho úmrtí. Je mi velkou ctí, že právě já mohu přinést první ucelenou práci o jeho profesním i osobním životě, díle a osobnosti.

1. Životopis

Jaroslav Josef Michal¹ se narodil 5. září 1911 v Hluboké nad Vltavou, pokřtěn byl 8. září téhož roku². Jeho rodiče, Jan Michal, řezbářský pomocník a zaměstnanec v zámku Hluboká nad Vltavou, a Anna Michalová (rozená Kadlecová, narozená v Lomnici nad Popelkou) měli celkem šest dětí. Jeho matka umírá brzy (1935), ale otec bydlí spolu s ním ve farnostech, kde byl ustanoven a později s ním odchází do Litoměřic, kde v květnu roku 1960 umírá.

O jeho sourozencích máme málo informací. Výjimkou je sestra Marie (narozená 1913), která bydlela celý život v Hluboké nad Vltavou a přežila onemocnění španělské chřipky, která propukla po 1. světové válce. Zůstaly jí však následky – třes těla a špatné mluvení.³ Další sourozenci byli: Václav, narozen roku 1906, povoláním pekař, Jan, narozen 1909, povoláním truhlář, František, narozen 1915, povoláním byla rovněž truhlařina a poslední bratr Josef, narozen 1918, u něj povolání nebylo uvedeno. Jaroslavovi bratři Václav, Jan i Josef byli členy Komunistické strany Československa.⁴

Rodina byla velice chudá a děti vyrůstaly v bídě. Pro ilustraci si dovoluji citovat samotného Jaroslava Michala: „Vyrůstal a studoval v bídě, v jaké se nikomu ani nezdá. Těžko komu co vysvětlit.“⁵

Jaroslav Michal byl introvertní povahy a spíše samotář. Drobná postava, kulaté brýle a nenápadnost by jistě byly atributy, které ho charakterizovaly.

1.1. Studia

1.1.1. Základní a střední vzdělání

Pět let obecné školy i čtyři roky měšťanské školy absolvoval v Hluboké nad Vltavou. Svá středoškolská studia započal na Jirsíkově gymnáziu v Českých Budějovicích ve školním roce 1926/1927. Mezi roky 1929-1931 měl studium kvůli onemocnění plic přerušené a pracoval jako asistent velkostatku Volšovy u Sušice. Po zlepšení jeho

¹ Jaroslav Josef Michal – jméno Josef používá Jaroslav Michal nepravdělně. Předpokládám, že se jedná o jméno, které dostal při křtu. Jméno bylo použito například v jeho Curriculum Vitae (viz pozn. č. 1) nebo se objevuje v některých jeho monografiích. Nelze v používání druhého jména najít žádnou pravidelnost.

² Viz příložená fotokopie z matriční knihy.

³ Viz Svědectví Ireny Stolařikové.

⁴ Národní archiv, fond Ministerstvo kultury ČSR/ČR, Praha – Sekretariát pro věci církevní (1950) 1967-1990, karton č. 262: Dotazník (1. 11. 1970).

⁵ Ibidem.

zdravotního stavu pokračoval ve studiích v Praze na Jiráskově gymnáziu, kde 4. června 1935 maturoval s vyznamenáním.

1.1.2. Vysokoškolské vzdělání

Současně se studiem na Jiráskově gymnáziu v letech 1933-1935 navštěvoval jako mimořádný posluchač Filosofickou fakultu a byl členem sboru, který prováděl psychologický výzkum mládeže.

Po maturitě započal v akademickém roce 1935/1936 studia na bohoslovecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Po úspěšném absolvování fakulty byl vysvěcen na kněze dne 29. června 1940 v Praze.

V průběhu roku 1954 skládá státní zkoušky, 18. listopadu 1954 je prohlášen licenciátem bohosloví. V květnu 1956 obhájil disertační práci nesoucí název „Manželství práva přirozeného a svátostné“. Měla jsem možnost přečíst si posudky na jeho práci od ThDr. Františka Panušky⁶ a ThDr. Antonína Salajky⁷ a musím říct, že na mě působí značně rozporuplně. Oba posudky hodnotí práci spíše negativně, jako kompilát dostupné literatury a místy plagiát, v němž autor cituje známé dílo, bez uvedení citace. Dále je mu vytýkáno časté používání latiny a citace celých dlouhých pasáží v latině. Nicméně práce je uznána za dobrou a Jaroslav Michal je připuštěn k rigorózní zkoušce. 14. června 1956 úspěšně skládá rigorózní zkoušku a 19. června téhož roku je promován a prohlášen doktorem veškerého bohosloví.

1.2. Kněžské působení

Pokud se budeme výlučně zabývat kněžským působením Jaroslava Michala ve farnostech, budeme hovořit jen o několika málo letech po kněžském svěcení a potom o jeho duchodovém čase, kdy opustil fakultu, vypomáhal jako pomocný duchovní v Litoměřicích a léto trávil na Hostýně, kde byl rovněž nápomocen duchovní službou v době poutí.⁸

Po kněžském svěcení dne 29. června 1940 byl jmenován kaplanem ve farnosti Pchery (1. srpna 1940). Zastával zde zároveň funkci katechety a vyučoval náboženství na všech školách farnosti. 1. června 1942 byl prof. Michal jmenován katechetou

⁶ Archiv Univerzity Karlovy, fond Katolická teologická fakulta, personální spis Jaroslav Michal: ThLic Jaroslav Josef Michal: Manželství práva přirozeného a svátostné – posudek.

⁷ AUK, fond KTF, personální spis Jaroslav Michal: Posudek o práci ThLic Jar. Michala: Manželství práva přirozeného a svátostné.

⁸ Svědectví Mons. Karla Havelky.

újezdních měšťanských škol v Libušíně. V Libušíně zastával též funkci duchovního správce, a to do roku 1947. O několik měsíců později, přesně 27. září 1942, byl jmenován administrátorem ve Smečně. Tuto funkci vykonával do roku 1945.

Po aprobaci na střední školy působil od roku 1944 na gymnáziu v Kladně jako suplent profesor. V listopadu 1945 je Jaroslav Michal jmenován prozatímním státním profesorem na gymnáziu v Praze ve Sládkově ulici (se sídlem na Strossmayerově náměstí), kde vyučuje náboženství, latinu a dějepis. Na vlastní žádost je 18. února 1947 přeložen na gymnázium F. X. Šaldy do Liberce.⁹ Zde také pomáhá v duchovní správě. Po zkouškách na Zemské školské radě je jmenován definitivním profesorem (titul státní profesor), a to 1. září 1948. V Liberci je také zatčen pro podezření z protistátní činnosti a několik měsíců stráví ve vazbě, ze které je následující rok propuštěn bez rozsudku. Sám tvrdí, že to byl omyl a že byl nevinný.¹⁰

Po reorganizaci školství je ustanoven výpomocným duchovním na Hoře svatého Šebestiána a 1. října 1950 se také stává administrátorem v Jirkově, Novém Sedle nad Bílinou, Blatně a Boleboří¹¹. Odtud odchází 24. února 1951 na konzistoř do Litoměřic, kde je nejprve ustanoven sekretářem konzistoře a později kancléřem (12. prosince 1952)¹².

1.3. Pedagogické působení na Římskokatolické Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Praze se sídlem v Litoměřicích

Jeho pedagogické působení na Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě (CMBF) začíná v akademickém roce 1953/1954, kdy je pověřen výukou kanonického práva jako externí učitel. Stalo se tak díky uvolnění postu církevního práva rozvázáním pracovního poměru s profesorem Kasanem (31. října 1953).¹³ Ačkoli začíná působit na fakultě, stále ještě zastává svoji funkci kancléře.

1. listopadu 1954 je Jaroslav Michal jmenován odborným asistentem církevního práva na CMBF a vzdává se konzistorních funkcí.

⁹ Archiv Biskupství litoměřického, karton III-A-4, Žádost o uvolnění z Prahy do Liberce.

¹⁰ NA, fond Ministerstvo kultury ČSR/ČR, Praha – Sekretariát pro věci církevní (1950) 1967-1990, karton č. 262: Dotazník (6. 9. 1955).

¹¹ AUK, fond KTF, personální spis Jaroslav Michal: P. Jaroslav Michal – ustanovení administrátorem v Jirkově, Novém Sedle, Blatně a Boleboří.

¹² AUK, fond KTF, personální spis Jaroslav Michal: Č. j. 4928/52 I-A/2a, jmenování kancléřem biskupské konzistoře.

¹³ AUK, fond KTF, personální spis Jaroslav Michal: Č. j. 9183/53 I/1-Č, Jaroslav Michal, kancléř kapitulní konzistoře v Litoměřicích, pověření suplováním přednášek na řím. kat. CM bohosl. fakultě v Litoměřicích.

S platností od 1. ledna 1960 je ustanoven docentem¹⁴ CMBF v Litoměřicích. 1. října 1965 je jmenován profesorem¹⁵ církevního práva na bohoslovecké fakultě v Litoměřicích a přesně o čtyři roky později, když odchází profesor Jaroslav Kouřil do důchodu, se stává profesor Michal vedoucím katedry praktických oborů na výše jmenované fakultě.¹⁶

Ve školních letech 1970/1971 a 1971/1972 byl jmenován proděkanem CMBF¹⁷

1.3.1. Výuka církevně-právních předmětů v době působení prof. Michala

Výuka církevně-právních předmětů na teologické fakultě Univerzity Karlovy po roce 1948 je spojena se jmény hned několika přednášejících. V první řadě se jedná o Msgre. Prof. ThDr. et JUDr. Josefa Šímu, který na fakultě působil již delší dobu před uzavřením českých vysokých škol, a to konkrétně od roku 1932. Poté, co byla teologická fakulta v roce 1950 vyjmuta ze svazku Univerzity Karlovy a jako fakulta samostatná přesunuta sídlem do Litoměřic, vystřídal od roku 1951 ve výuce právních předmětů prof. Šímu prof. JUDr. et PhDr. Josef Kasan, který však sám přednášel na fakultě pouze do roku 1953. Vystřídán byl pozdějším dlouholetým pedagogem a autorem užitečných skript pro studium právně-teologických věd prof. ThDr. Jaroslavem Michalem. Profesor Michal přednášel v Litoměřicích širokou paletu církevně-právních předmětů, a to téměř dvacet let, od akademického roku 1953/1954 do roku 1971/1972. Po něm se přednášek ujal autor pozdějšího překladu nového Kodexu kanonického práva z roku 1983, který byl v českolatinském znění vydán v roce 1994, totiž prof. JUDr. et ThDr. Miroslav Zedníček. V letech 1973 – 1976 přednášel prof. Zedníček církevní právo spolu s prof. JUDr. Janem Jarošem, který se specializoval převážně na právo manželské. Prof. Zedníček pak ve výuce pokračoval opět samostatně. Prožil změnu režimu v roce 1989 a pokračoval aktivně ve výuce i poté, co fakulta získala opět možnost přestěhovat se zpět do Prahy. Prof. Zedníček naposledy vyučoval v akademickém roce 2003/2004.

¹⁴ AUK, fond KTF, personální spis Jaroslav Michal: 3506/60 VI, ustanovení docentem.

¹⁵ AUK, fond KTF, personální spis Jaroslav Michal: 30 991/65 VI, ustanovení profesorem.

¹⁶ AUK, fond KTF, personální spis Jaroslav Michal: Č. j. 13 183/69 – III/3, ustanovení vedoucím katedry.

¹⁷ NA, fond Ministerstvo kultury ČSR/ČR, Praha – Sekretariát pro věci církevní (1950) 1967-1990, karton č. 262: Prof. Dr. Jaroslav Michal – jmenování proděkanem CMBF (23. 9. 1970).

1.3.2. Církevně-právní předměty vyučované prof. Michalem

Prameny práva

Po přesunu bohoslovecké fakulty do Litoměřic a po zredukování dosavadní struktury výuky církevního práva se začíná výuka stavět na právu manželském a na církevních pramenech. Prof. Šíma vypsals zcela nový předmět s názvem „Prameny práva“, jehož obsah i názvy se v čase mírně měnily. V zimním i letním semestru akademického roku 1950/1951 byl předmět uveden jako: „Prameny práva. Právní instituce. Právo osobní.“ V následujícím roce, kdy byl jeho přednášejícím již prof. Kasan, nesl v obou semestrech stručnější název „Pojmy, prameny, osoby“. V roce 1952/1953 se předmět nepřednášel. O rok později se objevuje jako dvousemestrální předmět prof. Michala pod názvem: „Prameny církevního práva, právní pojmy, osoby a ústava církve.“ Pod tímto názvem je pak přednášen pouze v zimních semestrech po dobu následujících pěti let. V posledním roce přednášení (tj. 1958/1959) jej rovněž v zimním semestru doprovází předmět „De personis“, který ovšem do budoucna není přednášen samostatně, ale v rámci později obnovených přednášek obecných norem. Tím je samostatná výuka otázky pramenů práva na Litoměřické bohoslovecké fakultě uzavřena.

Obecné normy a obecný úvod do právních věd

Prof. Michal v roce 1964/1965 vypsals pro zimní semestr předmět „Introductio in ius–Historia fontium“, který se přednášel ve dvouhodinové dotaci. O rok později změnil název na: „Úvod do studia kanonického práva“, ale byl vyučován pouze jednu hodinu týdně. V následujících dvou letech byl ve shodných parametrech podáván pod názvem: „Úvod do právních věd. Ústava Církve a stručný přehled pramenů církevního práva.“ a o dva roky později zobecněn jako „Úvod do věd právních a státních“.

„Normae generales“, které byly na bohoslovecké fakultě přednášeny již za monarchie, byly opět obnoveny prof. Michalem, a to v zimním semestru akademického roku 1963/1964 v rozsahu dvou hodin. V následujících dvou letech byly pod názvy „Normae generales. De sacramentis“ a „Normae generales CIC“ přesunuty do letního semestru. K jejich opětovnému vypsání došlo až za sedm let pod názvem „Normae generales“, který setrval následujících pět let i po převzetí předmětu prof. Zedníčkem.

Manželské právo

Právo manželské patří díky své aktuálnosti k dlouhodobě zařazovaným církevně-právním předmětům. I přes určité výpadky v některých semestrech a letech je můžeme označit za páteční předmět výuky církevního práva na této fakultě.

V obou semestrech akademického roku je přednášeno prof. Šímou v rozsahu třech hodin jako „Právo manželské. Právo věcné. Nové čl. zákony církevní“. V roce 1951/1952 je přednášeno prof. Kasanem v této kombinaci: „Právo manželské. Právo trestní. Hmot. zabezpečení církve“. Po dva roky se výuka manželského práva nerealizuje, až prof. Michal ji obnovuje v letním semestru 1954/1955 v rámci předmětu „De matrimonio. Civilní právo. De poenis et delictis. De baptismo. Procesní právo církevní“. V následujících třech letech je pak manželské právo přednášeno se čtyřhodinovou dotací, avšak pouze v zimním semestru. První dva roky ve srovnání s profánní legislativou jako „De matrimonio. Československé církevní zákony“, v posledním roce s mírně upřesněným názvem jako „Kanonické právo manželské se zřetelem k platnému právu občanskému“.

V letech 1959–1976 je manželské právo přednášeno pravidelně, a to zpravidla v zimním semestru jako tříhodinové; v prvních letech většinou pod názvem „De matrimonio“. V roce 1959/1960 je k jeho názvu připojen dodatek „III. lb. CIC“ s odvoláním na knihu Kodexu, která se manželským právem zabývá. V roce 1962/1963 je název doplněn o dodatek „Právo rodinné“. O rok později zní název předmětu „De matrimonii sacramento“. V roce 1968/1969 je předmět doplněn o právo trestní a je pod názvem „De matrimonio et De delictis et poenis (s přihlédnutím k platným zákonům ČSSR)“ vypsán výjimečně v obou semestrech. V roce 1969/1970 nese název „De matrimonio – De baptisate“, v následujících dvou letech pak „Tractatus de matrimonio“. Tím zároveň končí tradice pojmenovávat předmět latinskými názvy, od roku 1972 až do dnešních dnů se pro přednášky z manželského práva volí již názvy české. V roce 1972/1973 nese předmět prostý název „Manželské právo“. Od roku 1973/1974 přebírá výuku manželského práva prof. Jaroš.

Konfesní a ústavní právo

S příchodem prof. Kasana na bohosloveckou fakultu se také objevuje nový předmět mapující problematiku právních pojmů, pramenů práva, konfesního a ústavního práva. Předmět byl pod názvem: „Církevní právo se zřetelem k československému právu. Prameny církevního práva, právní pojmy, osoby a ústava církve“ poprvé vypsán pro

zimní semestr akademického roku 1952/1953 v rozsahu tří hodin. Tento předmět byl vypsán i v letním semestru s tím, že oba semestry byly určeny pro třetí a čtvrtý studijní ročník. Ve stejných parametrech byl předmět opakovaně vypsán i v následujícím roce 1953/1954, kde jej již přednášel prof. Michal; v roce 1954/1955 už předmět nese pouze název „Československé církevní zákony“ a je se čtyřhodinovou týdenní výukovou dotací podáván pouze v zimním semestru. K problematice občanských zákonů a jejich srovnání s církevním právem se poté prof. Michal vrací až v roce 1963/1964 tříhodinovým předmětem „De personis. Občanský zákoník“ a v letním semestru předmětem „De Sacramentis. Občanský zákoník“.

Ordinační právo

Přednášky s názvem „De clericis. De ordine“ byly vypsány prof. Michalem ve třech po sobě jdoucích letech počínaje akademickým rokem 1954/1955, vždy v letním semestru v tříhodinové týdenní dotaci. Předmět již poté nebyl znovu vypsán.

Trestní a procesní právo

Od konce padesátých let se začíná církevní právo přednášet ve třetím, čtvrtém i pátém studijním ročníku. Trestní právo je od roku 1955/1956 přednášeno v ročníku čtvrtém s tím, že od roku 1960/1961 jsou přednášeny trestní a procesní předměty i v ročníku pátém. Pod názvem „De poenis et delictis. Procesní právo církevní“ je problematika předmětu přednášena nejprve společně, a to zpravidla ve čtyřech hodinách týdně v zimních semestrech let 1955/1956 – 1958/1959. V roce 1959/1960 je předmět vypsán pro letní semestr pod názvem „Ius poenale (IV. lib. CIC)“. V roce 1960/1961 je přednášen pod svým původním názvem ze třicátých let, tedy „De delictis et poenis“, a to pro čtvrtý a pátý ročník. V následujícím roce je pro pátý ročník název předmětu doplněn na „De delictis et poenis; De sacramentis“ a ve čtvrtém ročníku se zároveň probírají „Všeobecné právní normy trestního a procesního práva“ v rozsahu tří hodin. V roce 1962/1963 není procesní a trestní problematika přednášena, a to právě ve prospěch výše zmíněných občanských zákonů. V letním semestru akademického roku 1963/1964 se látka vrací pod názvem „De processibus“ pro čtvrtý ročník a pod názvem „De delictis et poenis“ pro ročník pátý. V tomto názvu také setrvává pro oba zmíněné ročníky následujícího akademického roku podobně jako v roce 1966/1967. Mezitím se v roce 1965/1966 název předmětu pro čtvrtý ročník opět modifikuje tentokrát na „De

rebus. De processibus“. Po šesti letech se tematika vrací v přednáškách s názvem „Právo procesní“, a to v tříhodinové dotaci pro pátý ročník.

Dějiny kanonického práva

Výuka dějin kanonického práva je prof. Michalem obnovena po více než osmi letech v akademickém roce 1957/1958 dvouhodinovým předmětem téhož názvu, který se přednáší i v letním semestru následujícího akademického roku. V roce 1959/1960 je v zimním semestru přednášen předmět „Introductio in ius canonicum. Historia juris canonici“ v rozsahu dvou hodin a v roce 1962/1963 předmět „Úvod a dějiny práva církevního i státního“. Od roku 1965/1966 je pak dějinná látka předkládána pravidelně vždy v zimním semestru v rozsahu jedné hodiny po dobu sedmi let. V roce 1965/1966 nese název „Stručné dějiny pramenů poznání kanonického práva a Církevní ústava“, letech 1966/1967 a 1967/1968 „Dějiny pramenů“. V roce 1969/1970 nese název „Parva historia iuris“ a v roce 1970/1971 „Stručné dějiny pramenů církevního práva“. V akademickém roce 1972/1973 jsou dějiny práva přednášeny naposledy, a to jako „Úvod do práva, dějiny kanonického práva“.

Kodexové a sanktificační předměty

V návaznosti na výuku jednotlivých kodexových knih či jejich vybraných částí z let dvacátých až čtyřicátých byla prof. Michalem obnovena a znova uspořádána jejich látka, v důsledku čehož byly vypsány tyto přednášky: „De personis (II. lib. CIC). De Sacramentis (III. lib. CIC)“ v letním semestru 1959/1960 v rozsahu tři hodiny týdně pro čtvrtý ročník, „Partes selectae III. lib. CIC“ v roce 1961/1962 pro třetí ročník v rozsahu dvou hodin a „Komentář I. knihy Kodexu“ v roce 1966/1967 rovněž v dvouhodinové dotaci. V letním semestru 1967/1968 byly přednášeny dokonce tři předměty tohoto typu, a to: „Komentář I. knihy Kodexu“, „De rebus (partes selectae)“ a „Komentář IV. a V. knihy CIC“. O rok později to byl již jen „Komentář I. knihy Kodexu“, zato v akademickém roce 1969/1970 se jednalo opět o tři předměty. Kromě obligátního „Commentarium ad I. librum Codicis“ přibyly ještě „Excerptio de III. libro Codicis“ v zimním semestru a návazný „Excerptio de IV. libro Codicis“ v semestru letním.

V akademickém roce 1970/1971 byly v zimním semestru přednášeny dva kodexové předměty: „Komentář II. knihy Kodexu“ a „Vybrané části knihy III. (právní předpisy o svátostech, místu a čase)“ (oba pro čtvrtý ročník) a v letním semestru dokonce tři předměty: „Komentář k I. knize CIC a všeobecný úvod knihy II.“ pro třetí ročník,

„Komentář knihy IV. a V. Kodexu“ pro čtvrtý ročník a „Excerpta de IV. et V. libro Codicis“ pro ročník pátý.

Ke kodexovým předmětům můžeme přiřadit i přednášku „Instrumenta sanctificationis (excerpta de III.-V. lib. CIC praeter matrimonium)“ z práva sanktificačního, která byla ovšem zařazena pouze v akademickém roce 1971/1972 v obou semestrech a vždy pro čtvrtý i pátý ročník ve shodném rozsahu jedné hodiny.

Personální právo

Předmět „De personis“ zřídil prof. Michal v roce 1963/1964, kdy byl poprvé jako tříhodinový vypsán v zimním semestru a v následujících šesti letech přednášen. Pouze v roce 1968/1969 nesl rozšířený název „De personis et normae canonicae. De Sacramentis“ a byl přednášen oba semestry. V následujícím akademickém roce se vrátil ke svému původnímu názvu, výuková dotace byla ovšem snížena na dvě hodiny týdně; rozložení pro oba semestry zůstalo. S roční přestávkou byl předmět pod názvem „De populo Dei: De personarum muneribus“ jako tříhodinový a dvousemestrální obnoven. V následujících letech se jeho výuka přesunula do zimního semestru.

Jednorázové předměty

Také v letech 1948-1989 došlo v několika málo případech k realizaci předmětu, k jehož opětovnému vypsání již v budoucnosti nedošlo. V roce 1959/1960 se jednalo o přednášky „Ius ecclesiasticum publicum“ prof. Michala v rozsahu dvou hodin určené pro třetí studijní ročník, v roce 1963/1964 a 1966/1967 se jednalo rovněž o dvouhodinový předmět „De sacramentis“ v letním semestru; naopak v roce 1965/1966 byl v zimním semestru vypsán předmět „De rebus“ v rozsahu jedné hodiny.

1.4. Odchod z fakulty a konec života

Profesor Jaroslav Michal byl rozhodnutím ministra kultury ze dne 27. září 1972 odvolán z funkce profesora bohoslovecké fakulty v Litoměřicích ke dni 30. září 1972 proto, že nesplňuje požadavky pro práci profesora a nemá důvěru potřebnou k zastávání této funkce.¹⁸

¹⁸ AUK, fond KTF, personální spis Jaroslav Michal: Č. j. 370/1971-72, žádost o souhlas k rozvázání pracovního poměru výpovědí.

Fakulta nejprve žádala okresní národní výbor o rozvázání pracovního poměru výpovědí, protože prof. Michal dovršil důchodového věku a v tom případě se musela podat tato žádost. Nakonec prof. Michal přistoupil na rozvázání pracovního poměru dohodou.¹⁹

Ke ztrátě důvěry potřebné k zastávání funkce profesora CMBF a následnému rozvázání pracovního poměru dochází na základě vyšetřování trestného činu výtržnictví, ze kterého byl Jaroslav Michal obviněn. Cituji ze zprávy Sboru národní bezpečnosti, okresní oddělení VB:

Dne 22. 8. 1972 bylo ukončeno vyšetřování trestné věci proti obviněnému ThDr. Jaroslavu Michalovi s návrhem na podání obžaloby pro trestný čin výtržnictví podle § 202 odst. 1, trestního zákoníku proto, že jmenovaný dne 29. a 30. 4. 1972 v domě a na dvoře farní budovy v Litoměřicích, Mostecká ul. č. 5 se veřejně a ze zjevné neúcty vůči společnosti dopustil hrubé neslušnosti proti Marii Vojáčkové a Vilemíně Kamenské, tím, že hrubými a vulgárními výrazy, které vykřikoval, narušil mravní cítění občanů.

V průběhu vyšetřování bylo provedeno zkoumání duševního stavu obviněného, a to znalci z Psychiatrické léčebny v Horních Bečkovcích. Těmito bylo konstatováno, že u obviněného se nejedná o duševní chorobu v pravém slova smyslu, avšak o poruchu ve vývoji osobnosti – anomální osobnost a dále arteriosklerózu a hypertenzivní encefalopatii a v době spáchání trestného činu u tohoto šlo o komplikovanou opilost.

I když znalci nebylo konstatováno, že pobyt obviněného na svobodě je nebezpečný a nebyl podán návrh na ochranné léčení, vyšetřováním a výpověďmi svědků bylo zjištěno, že podobné poruchy u Dr. Michala se projevují častěji, jeví se jako opilý a přitom vykřikuje různé věci, což potvrzuje i spáchaný trestný čin, pro který je stíhán. Vzhledem k těmto skutečnostem, a dále pak k tomu, že obviněný Dr. Michal zastává odpovědnou funkci ve školství, je nutné vůči jmenovanému provést takové opatření, aby svým chováním a jednáním nemohl ohrozit výchovu osob, které jsou tomuto svěřeny. Tato nutnost je ještě zdůrazněna tím, že obviněný není schopen rozeznat společenskou nebezpečnost svého jednání a není schopen své jednání ovládat.²⁰

Profesor Michal tedy na fakultě k 31. lednu 1973 končí a odchází do důchodu. Nicméně stále zůstává v Litoměřicích, má byt na děkanství. Zprávy o jeho životě po odchodu z fakulty jsou útržkovité.²¹ Víme, že nepřestává studovat. S největší pravděpodobností také pracuje na překladu Kodexu z roku 1983. Částečně pomáhá v duchovní správě v Litoměřicích a každé prázdniny jezdí vypomáhat na Hostýn.

Umírá 29. ledna 1988 v nemocnici v Litoměřicích. Pohřben je rovněž v Litoměřicích v profesorské hrobce na místním hřbitově.

¹⁹ AUK, fond KTF, personální spis Jaroslav Michal: Žádost o rozvázání pracovního poměru dohodou.

²⁰ AUK, fond KTF, personální spis Jaroslav Michal: Č. j. ČVS-VV-10.269/72, Obviněný ThDr. Jaroslav Michal-návrh na opatření.

²¹ Na posledních pět let jeho života vzpomíná Mons. Karel Havelka – viz rozhovor.

2. Publikační činnost

Jaroslav Michal je autorem několika monografií. Jejich cílem je, jak z názvu vyplývá, je komentář ke Kodexu kanonického práva z roku 1917. Pokud se právě nejedná o komentář k některé části Kodexu, obsah se týká kanonického práva.

Dále je profesor Michal autorem celé řady odborných článků v *Duchovním pastýři*, kde publikuje mezi lety 1955 – 1972, kdy odchází do důchodu. V roce 1970 se dokonce stal vedoucím redaktorem *Duchovního pastýře* a pod jeho vedením došlo k obnovení tohoto periodika. *Duchovní pastýř* v roce 1970 vyšel jen třikrát, a to od října do prosince. V roce 1971 již vychází kompletních deset čísel.²²

Časopis katolického duchovenstva ani časopis *Via* neobsahují články profesora Michala.

2.1. Přehled publikační činnosti

2.1.1. Monografie

- MICHAL, Jaroslav. *Commentarium ad I. librum Codicis*. Litoměřice, rok vydání: neuvedeno.
- MICHAL, Jaroslav. *Komentář k druhé knize Kodexu: O osobách*. Litoměřice, 1969. Římskokatolická cyrilometodějská bohoslovecká fakulta v Praze (Litoměřice).
- MICHAL, Jaroslav. *Commentarium ad primum et quintum librum Codicis iuris canonici*. Litoměřice, rok vydání: neuvedeno.
- MICHAL, Jaroslav. *De delictis et poenis*. Litoměřice, 1959.
- MICHAL, Jaroslav. *Kanonické manželské právo: s přihlédnutím k platnému právu v Československu*. Litoměřice. Římskokatolická cyrilometodějská bohoslovecká fakulta, rok vydání: neuvedeno.
- MICHAL, Jaroslav. *Úvod do studia kanonického práva. Díl 1*. Praha: Česká katolická Charita, 1964.
- MICHAL, Jaroslav. *Dějiny pramenů poznání kanonického práva: s přihlédnutím k dějinám práva římského*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1967.

²² POKORNÝ, Ladislav. Vzpomínka na profesora Michala. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1988, roč. 37, č. 5, s. 99.

2.1.2. Časopisecké studie

Duchovní pastýř

- MICHAL, Jaroslav. Kněžský oděv podle církevního práva. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1955, roč. 5, č. 3, s. 45-46.
- MICHAL, Jaroslav. Kodex a svátosti. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1957, roč. 7, č. 1, s. 5-7.
- MICHAL, Jaroslav. Zákon číslo 54 ze dne 30. XI. 1956 o nemocenském pojištění zaměstnanců. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1957, roč. 7, č. 2, s. 34-38.
- MICHAL, Jaroslav. Kodex a Nejsvětější svátost. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1957, roč. 7, č. 5, s. 84-85.
- MICHAL, Jaroslav. Kodex a Nejsvětější svátost. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1957, roč. 7, č. 6, s. 103-104.
- MICHAL, Jaroslav. Kodex a Nejsvětější svátost. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1957, roč. 7, č. 7, s. 124-125.
- MICHAL, Jaroslav. Kodex a Nejsvětější svátost. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1957, roč. 7, č. 8, s. 147-149.
- MICHAL, Jaroslav. Závaznost Kodexu a některé změny. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1958, roč. 8, č. 2, s. 28.
- MICHAL, Jaroslav. Závaznost Kodexu a některé změny. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1958, roč. 8, č. 3, s. 47-48.
- MICHAL, Jaroslav. Zřízení prvokřesťanské církve. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1958, roč. 8, č. 10, s. 186-187.
- MICHAL, Jaroslav. Kodex a svátost pokání. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1959, roč. 9, č. 1, s. 9-10.
- MICHAL, Jaroslav. Zpovědník a kající. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1959, roč. 9, č. 4, s. 69-70.
- MICHAL, Jaroslav. Subjekt svátosti pokání. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1959, roč. 9, č. 5, s. 85-86.
- MICHAL, Jaroslav. Svátost pomazání nemocných. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1959, roč. 9, č. 7, s. 123-124.

- MICHAL, Jaroslav. Svátost posledního pomazání. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1959, roč. 9, č. 8, s. 146-148.
- MICHAL, Jaroslav. Subjekt práva. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1960, roč. 10, č. 3, s. 51-52.
- MICHAL, Jaroslav. Subjekt práva ve smyslu kanonickém. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1960, roč. 10, č. 4, s. 71-72.
- MICHAL, Jaroslav. Umenšení a omezení právní způsobilosti. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1960, roč. 10, č. 5, s. 91-92.
- MICHAL, Jaroslav. Umenšení a omezení právní způsobilosti. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1960, roč. 10, č. 6, s. 111-112.
- MICHAL, Jaroslav. Umenšení právní způsobilosti ve smyslu kodexovém. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1960, roč. 10, č. 8, s. 149-151.
- MICHAL, Jaroslav. Podstatné právní vlastnosti a okolnosti fyzické osoby. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1960, roč. 10, č. 9, s. 167-169.
- MICHAL, Jaroslav. Obřadová příslušnost. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1960, roč. 10, č. 10, s. 191-192.
- MICHAL, Jaroslav. Práva a povinnosti občanů v nové Ústavě. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1961, roč. 11, č. 1, s. 4-5.
- MICHAL, Jaroslav. Národní výbory. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1961, roč. 11, č. 2, s. 31.
- MICHAL, Jaroslav. Ústava a zdraví lidu. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1961, roč. 11, č. 4, s. 67-69.
- MICHAL, Jaroslav. Konvalidace a sanace. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1963, roč. 13, č. 1, s. 6-7.
- MICHAL, Jaroslav. Repetina mors clericorum sors. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1963, roč. 13, č. 8, s. 153-154.
- MICHAL, Jaroslav. Učení církve a zákon. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1963, roč. 13, č. 9, s. 168.
- MICHAL, Jaroslav. Životní právní praxe slovanských kmenů před příchodem sv. slovanských apoštolů. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1963, roč. 13, č. 10, s. 186-187.
- MICHAL, Jaroslav. Řízení o dědictví. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1964, roč. 14, č. 3, s. 49-50.

- MICHAL, Jaroslav. Zákon o rodině. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1964, roč. 14, č. 4, s. 64-65.
- MICHAL, Jaroslav. Privilegium paulinum a jeho nové použití. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1964, roč. 14, č. 6, s. 108-109.
- MICHAL, Jaroslav. Účel manželství. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1965, roč. 15, č. 9, s. 166.
- MICHAL, Jaroslav. Právně morální úvahy o manželství: kontrola a řízení porodů. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1965, roč. 15, č. 10, s. 189-191.
- MICHAL, Jaroslav. Pokyny k otázce regulace početí. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1966, roč. 16, č. 1, s. 7-9.
- MICHAL, Jaroslav. Celibát. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1966, roč. 16, č. 2, s. 24-26.
- MICHAL, Jaroslav. II. Vatikánský koncil o manželství a rodině. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1968, roč. 18, č. 1, s. 9-10.
- MICHAL, Jaroslav. Manželství, rodina, společnost. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1968, roč. 18, č. 2, s. 29-30.
- MICHAL, Jaroslav. Manželství v tradici a po Koncilu. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1968, roč. 18, č. 3, s. 45-46.
- MICHAL, Jaroslav. Důstojnost manželství a rodiny ve smyslu pastorální konstituce „Církev v dnešním světě“. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1968, roč. 18, č. 4, s. 64-66.
- MICHAL, Jaroslav. Vliv kanonického práva na právo občanské. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1970, roč. 19, č. 2, s. 19-20.
- MICHAL, Jaroslav. Obecný koncil před sto lety. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1970, roč. 19, č. 3, s. 35-36.
- MICHAL, Jaroslav. Novelizace Kodexu. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1970, roč. 19, č. 3, s. 41-42.
- MICHAL, Jaroslav. Velké dny našeho života. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1971, roč. 20, č. 2, s. 17.
- MICHAL, Jaroslav. Právní vztahy kmenů germánských k právu kanonickému. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1971, roč. 20, č. 2, s. 28-29.
- MICHAL, Jaroslav. Právní vztahy kmenů germánských k právu kanonickému. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1971, roč. 20, č. 4, s. 51-54.

- MICHAL, Jaroslav. Právní vztahy kmenů germánských k právu kanonickému. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1971, roč. 20, č. 5, s. 72-75.
- MICHAL, Jaroslav. Meditace – zamyšlení nad stářím. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1971, roč. 20, č. 8, s. 2-3.
- MICHAL, Jaroslav. Problémy manželství a církev po II. Vatikánu. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1972, roč. 21, č. 5, s. 69-73.

Katolické noviny

- MICHAL, Jaroslav. O mariánské úctě v prvních staletích. *Katolické noviny* 1961, 14. 5., roč. 13, č. 20, s. 2.
- MICHAL, Jaroslav. O mariánské úctě v prvních staletích. *Katolické noviny* 1961, 21. 5., roč. 13, č. 21, s. 2.
- MICHAL, Jaroslav. O mariánské úctě v prvních staletích. *Katolické noviny* 1961, 28. 5., roč. 13, č. 22, s. 2.
- MICHAL, Jaroslav. O život šlechtetnější. *Katolické noviny* 1964, 19. 7., roč. 16, č. 29, s. 1.
- MICHAL, Jaroslav. Návrat do života. *Katolické noviny* 1964, 30. 8., roč. 16, č. 35, s. 1.
- MICHAL, Jaroslav. Znovuzrození člověka. *Katolické noviny* 1964, 27. 9., roč. 16, č. 39, s. 1.
- MICHAL, Jaroslav. Zahájení akademického roku na CMBF. *Katolické noviny* 1964, 4. 10., roč. 16, č. 40, s. 2.
- MICHAL, Jaroslav. Pro život pravdivý. *Katolické noviny* 1965, 7. 2., roč. 17, č. 6, s. 2.
- MICHAL, Jaroslav. Pro spravedlivý soud. *Katolické noviny* 1965, 14. 2., roč. 17, č. 7, s. 1.
- MICHAL, Jaroslav. Umění žít. *Katolické noviny* 1965, 4. 4., roč. 17, č. 14, s. 3.
- MICHAL, Jaroslav. Na výstavě věčnosti. *Katolické noviny* 1965, 1. 8., roč. 17, č. 31, s. 3.
- MICHAL, Jaroslav. Na výstavě věčnosti. *Katolické noviny* 1965, 8. 2., roč. 17, č. 32, s. 3.
- MICHAL, Jaroslav. Zdroj radosti, spokojenosti a štěstí. *Katolické noviny* 1965, roč. 17, č. 51-52, s. 2.

- MICHAL, Jaroslav. Slzy nad hrobem. *Katolické noviny* 1970, 8. 11., roč. 22, č. 45, s. 3.

2.2. Stručný komentář k jeho monografiím

2.2.1. Commentarium ad I. librum Codicis

Michalův Komentář k první knize Kodexu kanonického práva z roku 1917 je celý napsaný v latině. První kniha Kodexu pojednává o všeobecných předpisech, a to v 86 kánonech, které jsou rozděleny do šesti statí – církevní zákony, obyčej, počítání času, reskripty, výsady a dispenze. Je velice zajímavé, že je tento jeho spis napsán celý v latině, přestože sloužil hlavně pro potřebu studentů jako skriptum. Ačkoli i některé jeho další monografie nesou latinský název, jsou již napsány v češtině. Už v Komentáři ke druhé knize Kodexu, který je napsán v češtině, uvádí: „A právě, že existuje dosti komentářů, ale všechny v cizí řeči německy, francouzsky, italsky, mě jako profesora kanonického práva na české fakultě přinutilo podat českým posluchačům český komentář. Dílo Pejškovo: Kanonické právo díl II. (komentář k II. knize Kodexu), není již dávno k dosažení a jiné cvičebnice není. Proč by měli být ve výhodě němečtí, italští, francouzští posluchači, kteří mohou studovat v mateřštině, a čeští posluchači odkazováni k těmto dílům? Latinská díla dnes jsou studentům rovněž pro nesrozumitelnost nedosažná.“²³

Jaroslav Michal uměl samozřejmě latinsky velice dobře. V archivu biskupství litoměřického, kde se nacházejí některé jeho strojové rukopisy skript, které byly později vydány, jsou opatřeny latinskými poznámkami a úpravami, jež byly zahrnuty do pozdějšího vydání.

Ačkoli se tento komentář váže ke Kodexu z roku 1917, který již neplatí, přesto je to dílo, které jistě mělo v době minulé svoji kvalitu a sloužilo jako fundovaná a praktická pomůcka studentů CMBF.

2.2.2. Komentář k druhé knize Kodexu: O osobách

Jaroslav Michal se v Komentáři k druhé knize Kodexu nejprve věnuje srovnání římského práva s právem Československé socialistické republiky a právem kanonickým. Zaměřuje se na subjekt práva a právní způsobilost. Po tomto úvodu přechází k první části druhé knihy Kodexu – duchovní osoby. Druhé části druhé knihy

²³ MICHAL, Jaroslav. *Komentář k druhé knize Kodexu: O osobách*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1969, s. 5.

Kodexu (kánony 487 – 681), která je věnována osobám řeholním, pozornost nevěnuje, s odvoláním na specifickou řeholního stavu.²⁴

Komentář samozřejmě obsahuje velké množství další rozšiřující literatury, hlavně z německé a italské jazykové oblasti. Co se mi líbí, je právě ono propojení římského práva, práva ČSSR a kanonického práva. Ačkoli profesor Michal neměl vystudované civilní právo, jistě mu velmi dobře rozuměl, což lze mezi řádky vyčíst z pramenů, které k sepsání tohoto skriptu použil.

Z mého pohledu studenta se jedná o zdařilé, srozumitelné a přehledné skriptum.

2.2.3. Commentarium ad primum et quintum librum Codicis iuris canonici

Další skriptum profesora Michala, které nese v názvu označení dvou knih Kodexu, se věnuje pouze první zmíněné. Takže po velice obsáhlém latinském Komentáři k první knize Kodexu nám stejný autor předkládá naopak velice útlé, leč jistě obsáhlé pojednání. Ani zde nechybí bohatý soupis literatury, kde se kromě zahraničních autorů odkazuje na Josefa Pejšku a jeho *Církevní právo I.* z roku 1932. Autor datuje tento Komentář na svátek svatého archanděla Michaela roku 1966.

2.2.4. De delictis et poenis

De delictis et poenis je název páté knihy Kodexu. A právě trestné činy a tresty rozebírá a komentuje Jaroslav Michal na sto třiceti stranách své monografie. V úvodu sám říká, proč se rozhodl komentář k páté knize Kodexu napsat: „Poněvadž naše česká právní kanonická literatura postrádá tuto tak potřebnou příručku jak pro ordináře, tak pro praxi, ale hlavně pro studium a kandidáty akademického titulu, věnoval jsem zpracování této látky své studium a péči tak, aby mohla své poslání splnit.“²⁵

V úvodu dále jmenuje tři autory, kteří byli jeho hlavním studijním zdrojem vedle samotného Kodexu, zvláště vyzdvihuje Funczikovo dílo *Interpretatio*.

Ráda bych ještě zmínila Michalův pohled na trest. „Trest sám o sobě je zlo. Toto zlo přivozuje ten, kdo zákony přestupuje, kdo se od daných směrnic odchyluje, kdo se uchyluje od cesty k cíli. Trest tu nastupuje jako výchovný prostředek k nápravě provinilce a zadostiučinění porušeného zákona. Má tedy trest cíl dvojitý, a sice nápravu provinilce, přivedení ho na cestu k cíli vedoucí a ochranu stanoveného řádu.“²⁶

²⁴ MICHAL, Jaroslav. *Komentář k druhé knize Kodexu: O osobách*. Litoměřice, 1969. Římskokatolická cyrilometodějská bohoslovecká fakulta v Praze (Litoměřice), s. 4.

²⁵ MICHAL, Jaroslav. *De delictis et poenis*. Litoměřice, 1959, s. 4-5.

²⁶ MICHAL, Jaroslav. *De delictis et poenis*, s. 4.

Dále mě v tomto díle velice zaujaly historické vsuvky, které zde na různých místech uvádí.

2.2.5. Kanonické manželské právo: s přihlédnutím k platnému právu v Československu

Manželské právo je v Kodexu kanonického práva obsaženo na několika místech. Zprv je zařazeno do třetí knihy mezi svátosti, dále do čtvrté knihy, která obsahuje právo procesní, a v neposlední řadě do knihy páté, která obsahuje výše zmíněné právo trestní.²⁷

Jak je patrné, tak i v minulosti stejně jako dnes vzbuzuje manželství velkou řadu otázek, které mají být osvětleny. Autor věnuje manželství a s ním spojeným různým ustanovením velkou pozornost. Jedná se vlastně o jeho nejobsáhlejší monografii.

Asi by bylo zbytečné rozebírat cokoliv z textu tohoto komentáře k manželství, za zmínku snad stojí, že součástí je apoštolský list papeže Pavla VI. O právním uspořádání smíšených manželství.

2.2.6. Úvod do studia kanonického práva

Každá vědní disciplína má na začátku svého studia úvod a není tomu jinak ani u civilního práva, ani u kanonického práva. Každé studium si žádá, aby studenti tento úvod absolvovali, protože bez základů se nedá stavět. Toho si byl vědom i profesor Michal při psaní a následné publikaci Úvodu do studia kanonického práva.

Úvod je rozdělen na dvě části – všeobecnou a zvláštní. Myslím, že není potřeba k tomu více slov, protože si jistě každý dokážeme představit, jak takový úvod do studia daného předmětu vypadá.

2.2.7. Dějiny pramenů kanonického práva: s přihlédnutím k dějinám práva římského

Z mého pohledu další dobře propracovaná učebnice. Na začátku jsou ve stručnosti objasněny základní pojmy. Dále je obsah látky rozdělen do pěti částí. Protože se jedná o dějiny, autor postupuje chronologicky. Alespoň pro mě byla velice zajímavá čtvrtá a hlavně pátá část, která přináší přehled obecných a některých partikulárních koncilů.

²⁷ MICHAL, Jaroslav. Kanonické manželské právo: s přihlédnutím k platnému právu v Československu. Litoměřice. Římskokatolická cyrilometodějská bohoslovecká fakulta, s. 2.

2.3. Stručný komentář k časopiseckým studiím v Duchovním pastýři

Pokud se podíváme celkově na přehled jeho článků, lze je rozdělit do několika skupin, a to: Kodex kanonického práva a povinnosti z něho vyplývající, dále svátosti, kde je velký prostor věnován manželství, další skupinu bychom mohli označit jako civilní právo a církev, v neposlední řadě profesor Michal ve svých člancích pojednává o právní historii.

Jeho články jsou fundované a srozumitelně napsané. Samozřejmě již dnes mnohé věci, o kterých pojednává, neplatí, protože došlo ke změnám. Největší změnou je jistě vydání nového Kodexu v roce 1983, ale patrný je i jistý posun a upřesnění v učení římskokatolické církve.

2.3.1. Kněžský oděv podle církevního práva

Profesor Michal zde nejprve hovoří o kněžské identitě, která je dotvářena právě kněžským oděvem. Dále se zaměřuje na používání kněžského oděvu při různých příležitostech. V závěru řeší přestupky, kdy kněžský oděv není používán v souladu s Kodexem nebo místními zvyky. Také upozorňuje na pohoršení, které může vzniknout v důsledku nedodržování předpisů.

Je velmi zajímavé, jak se posunulo vnímání v této oblasti. CIC z roku 1983 v kánonu 284 uvádí: „Duchovní nosí služný oděv podle předpisů biskupské konference a zákonných místních zvyklostí.“ Posunulo se však i vnímání společnosti, a s tím i příslušníků církve, kteří jsou nositeli tohoto oděvu.

2.3.2. Kodex a svátosti

Autor se v článku nejprve věnuje tomu, kdy se Kodex vyjadřuje ke svátostem, ale hned vzápětí se soustřeďuje na první dvě svátosti, tj. křest a biřmování, na které nahlíží jako na bránu k dalšímu křesťanskému životu.²⁸

U obou výše zmíněných svátostí autor rozebírá, jak by se měly dané svátosti správně slavít. Velkou pozornost věnuje mimo jiné výběru a povinnostem kmotra. Dále zmiňuje spíše výjimky, které mohou nastat při udělování křtu a biřmování.

2.3.3. Zákon číslo 54 ze dne 30. XI. 1956 o nemocenském pojištění zaměstnanců

Článek o nemocenském pojištění zaměstnanců patří mezi nejdelší a také nejvíce podrobné. Autor zde opravdu detailně rozebírá výše zmíněný zákon a veškeré možnosti,

²⁸ Srov. MICHAL, Jaroslav. Kodex a svátosti. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1957, roč. 7, č. 1, s. 6.

kteřé mohou nastat. Na těchto řádcích se skvěle ukazuje jeho smysl pro detail a preciznost, s jakou nastudované informace dokáže předávat.

2.3.4. Kodex a Nejsvětější svátost

Nyní přichází na řadu článek, který byl psán na pokračování v několika po sobě jdoucích číslech Duchovního pastýře.

Autor v pojednání o Nejsvětější svátosti opět velmi podrobně popisuje vše, co s Eucharistií souvisí. Nejprve se soustřeďuje na roli kněze. Řeší počet celebrací v jednom dni, jeho fyzickou i duchovní dispoziční, tj. stav lačnosti a bytí v těžkém hříchu. Dále pokrývá hlavu celebranta, místo a čas celebrace a mešní stipendium.

Druhá část se zaměřuje na sv. přijímání, kdo a za jakých okolností může přistoupit k svátosti oltářní, jak je to u dětí a u nemocných s přijímáním Eucharistie a samozřejmě se věnuje také viatiku.

Na závěr se zmiňuje o přijímání v době Velikonoc a věnuje pozornost samotnému obřadu svatého přijímání a času k přijetí sv. přijímání.

Bylo by zbytečné dopodrobna rozebírat to, co profesor Michal přináší ve svém článku. Nicméně je to další článek, který mě zaujal tím, jak lze porovnat současný stav s dobou relativně nedávno minulou. Je opravdu zajímavé, kolik skutečností se změnilo II. Vatikánským koncilem.

2.3.5. Závaznost Kodexu a některé změny

Opět před sebou máme pojednání, které vychází na pokračování, a to ve dvou částech. V první části autor řeší historii vzniku právních sbírek práva kanonického až do vzniku Codex iuris canonici v roce 1917. Dalo by se říci, že uvádí všechny významné právní památky a současně zmiňuje všechny papeže, kteří dali pokyn k sepsání právní sbírky, nebo kanonisty, kteří právní sbírku vypracovali.

Druhá část již uvádí změny, které s sebou přinesla některá papežská nařízení jako například Christus Dominus a další. Profesor Michal zde pečlivě vyjmenovává a vysvětluje změny, ke kterým v CIC došlo právě díky uzákoněným změnám z papežských konstitucí nebo dekretů.

2.3.6. Zřízení prvokřesťanské církve

Článek přináší pojednání o vzniku prvotního zřízení Církve. Popisuje dvě tradice vývoje – východní (biskup, který má pod sebou kněze a jáhna) a západní (biskup-kněz-jáhen). Velkou pozornost věnuje právě ustanovení kněží a jáhnů.

Než se začala církev zvětšovat a dokud byli jejími představenými apoštolové, tak máme pouze zmínku o ustavení několika jáhnů. V době poapoštolské se však již musí řešit uspořádání založených církví. Vzniká tedy úřad presbytera-kněze. S tím se začíná řešit předávání moci ze svěcení skrze vkládání rukou a modlitbu.

V závěru autor dochází k přesvědčení, že: „Zřízení Církve dnešního systému je zcela odpovídající zřízení prvotní Církve, což dokazuje jak historická, tak filologická kritika.“²⁹ Tímto odráží námitky protivníků, kteří upírají církvi její hierarchickou strukturu.

2.3.7. Kodex a svátost pokání

Dříve než se bude profesor Michal zabývat samotnou svátostí pokání, řeší nejprve pojem pokání, na který lze nahlížet dvěma způsoby – ctnost a svátost. V úvodu řeší rozdíly mezi ctností pokání a svátostí pokání. Poté jeho pozornost přechází k udělovateli svátosti pokání, řeší otázku zpovědní jurisdikce atd. V závěru spíše uvádí témata, kterými se budou kanonisté zabývat, jako např. telefonická zpověď.

Jedná se o první ze tří článků, které se týkají svátosti pokání a nahlízejí na ni z různých právních úhlů pohledu.

2.3.8. Zpovědník a kajícník

V článku se profesor Michal zaměřuje na dvě osoby, které jsou při svátosti pokání přítomny. Na jedné straně se jedná o kněze-zpovědníka a na straně druhé o kajícníka. Každý z nich má určitá práva a určité povinnosti, ty jsou předmětem tohoto pojednání. Většina článku se zabývá absolucí a podmínkami k jejímu udělení, resp. neudělení. Dále svou pozornost obrací ke zpovědnímu tajemství, a to jak ze strany kněze, tak kajícníka, případně dalších, kteří nějakým způsobem vyslechli zpověď.

2.3.9. Subjekt svátosti pokání

Poslední z článků o svátosti pokání se zaměřuje na kán. 901 – 910 Kodexu. Text se řídí pořadím jednotlivých kánonů. V první řadě se řeší hřích, jeho vyznání a absoluce, dále vyznání hříchů skrze tlumočníka, volba zpovědníka, povinnost roční sv. zpovědi a nakonec místo pro zpovídání. U posledního bodu je zajímavý přístup k mužům a ženám při udělení svátosti smíření. Pro ženy platí mnohem přísnější pravidla.

²⁹ MICHAL, Jaroslav. Zřízení prvokřesťanské církve. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1958, roč. 8, č. 10, s. 187.

2.3.10. Svátost pomazání nemocných

Předmětem článku je svátost pomazání nemocných nebo také svátost posledního pomazání. Autor se nejprve zaměřuje na ustanovení svátosti a její vývoj v církvi. Zmiňuje Luthera, Kalvína a další, kteří pomazání nemocných za svátost nepovažují.

Potom již přistupuje k účelu a účinkům, látce a formě a udělovateli svátosti. Jak už jsme u profesora Michala zvyklí, dochází k rozebrání svátosti do detailu.

2.3.11. Svátost posledního pomazání

Druhé pojednání o svátosti pomazání nemocných se zabývá otázkou příjemce této svátosti. Zde je opět podrobně rozebráno, komu může být svátost udělena a naopak komu odepřena. Opakování udílení svátosti a povinnost svátost přijmout jsou další dva body, kterým se text věnuje. Pak přechází k udílení svátosti pomazání nemocných a jednotlivým krokům, formulaci a osobě kněze jakožto udělovatele. Na závěr se zmiňuje o oleji nemocných, náležitostech uchovávání posvěceného oleje a způsobu přepravy k nemocnému.

2.3.12. Subjekt práva

Autor se zaměřuje obecně na subjekt práva v právu civilním. Jak už je jeho zvykem, a pro pochopení práva kanonického jistě velmi dobrým, obrací se k právu římskému. Právo kanonické ponechává stranou, protože mu bude věnován samostatný článek.

2.3.13. Subjekt práva ve smyslu kanonickém

Profesor Michal v článku s názvem Subjekt práva ve smyslu kanonickém uvádí důsledky, které vyplývají z přijetí svátosti křtu, jinými slovy hovoří o způsobilosti být nositelem církevních práv podle příslušného ustanovení CIC.

2.3.14. Umenšení a omezení právní způsobilosti

Článek s tímto názvem vyšel ve dvou pokračováních Duchovního pastýře. Jaroslav Michal se zaměřuje na platné právo v ČSSR a srovnává ho s právem římským a kanonickým v otázce omezení právní způsobilosti.

2.3.15. Umenšení právní způsobilosti ve smyslu kodexovém

Právní způsobilost znamená schopnost mít práva a povinnosti, a to platí jak v civilním, tak kanonickém právu. Na základě Kodexu nastává umenšení právní způsobilosti ve dvou případech – na základě zákazu nebo v důsledku trestu. Dále

profesor Michal jako dobrý právník rozvíjí možnosti, které mohou nastat, jak je dále dělíme a co z toho pro člověka vyplývá.

2.3.16. Podstatné právní vlastnosti a okolnosti fyzické osoby

Profesor Michal se zabývá v článku výkladem kánonů 88 – 97 CIC 1917. Nejprve rozlišuje osobní stav, který člověk po přijetí svátosti křtu může v církvi nabýt. Dále se věnuje právním vlastnostem fyzické osoby, tj. věku, pohlaví, místu, příbuzenství a švagrovství. Tyto jednotlivé vlastnosti fyzické osoby vykládá na základě příslušného ustanovení v Kodexu.

2.3.17. Obřadová příslušnost

Článek o obřadové příslušnosti, který upravuje kánon 98 CIC, se nejprve zabývá příslušným pojmem, tj. ritus. Na ten lze nahlížet v užším smyslu (forma provedení určitého liturgického úkonu) nebo širším smyslu (celistvost liturgického provádění katolického kultu). Poté se věnuje samotnému tématu, tedy obřadové příslušnosti, kterou vykládá na základě kodexového ustanovení. Dále rozebírá změnu obřadové příslušnosti a možnosti, které mohou nastat.

2.3.18. Práva a povinnosti občanů v nové Ústavě

Práva a povinnosti občanů v nové Ústavě upravuje druhá hlava Ústavy Československé socialistické republiky, někdy též nazývaná Socialistická ústava. Platnosti i účinnosti nabyla 11. července 1960. Autor v textu uvádí, jak z názvu vyplývá, jednotlivá práva a povinnosti občanů. Jako shrnutí celého textu si dovoluji uvést následující větu: „Všechna ustanovení druhé hlavy nové ústavy nesou práva a povinnosti občanů charakteristické rysy společnosti socialistické, která vytváří předpoklady pro přechod ke komunismu.“ Celý článek na mě působí tendenčně ve vztahu k vládnoucí straně.

2.3.19. Národní výbory

Dnes již pro mnohé mladé naprosto neznámý pojem „národní výbor“ popisuje autor ve svém článku.

Národní výbor (NV) byl orgán československé státní správy na úrovni obce, města, městského obvodu, okresu, kraje nebo země. Národní výbory měly své formálně volené orgány (plénium a rada NV). Názvem chtěly národní výbory navázat na československou tradici z období rané existence republiky, kdy vznikaly tyto orgány jako nástroj nově ustanovené správy na území vznikajícího státu, ale de facto vznikla obdoba ruských sovětů.³⁰

³⁰Převzato z: Národní výbor (1945 – 1990) [2018-03-19].
<[https://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1rodn%C3%AD_v%C3%BDbor_\(1945%E2%80%931990\)>](https://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1rodn%C3%AD_v%C3%BDbor_(1945%E2%80%931990)>)

Popisuje jeho zřízení, funkce, pravomoci, kompetence a jeho ústavní zakotvení.

2.3.20. Ústava a zdraví lidu

Máme před sebou další článek z oblasti platného práva v ČSSR, tentokrát zaměřený na zdraví člověka, resp. spíše zdravotnictví. Na základě ústavního zakotvení popisuje, jak vyspělá je v ČSSR zdravotnická péče, jaké pokroky medicína dělá, jaké výhody má československé zdravotnictví oproti kapitalistickým zemím. Jedná se spíš o zamyšlení, nemohu se však ubránit pocitu, že bylo napsáno na přání Komunistické strany.

2.3.21. Konvalidace a sanace

Tento poměrně stručný článek jednoduchým a názorným způsobem vysvětluje, co to konvalidace a sanace jsou, a pak uvádí příklady ke každému typu. Rovněž rozebírá, za jakých podmínek lze činit to či ono a jakých náležitostí je k tomu zapotřebí.

2.3.22. Repetina mors clericorum sors

V tomto článku nesoucím latinský název autor nejprve pojednává o pořádném člověku, tedy člověku, který má rád pořádek. Takový člověk má pořádek nejen rád, ale je bytostně přítomen v jeho životě. Autor hned vzápětí zdůrazňuje, že duchovní osoby jsou také lidmi a smysl pro pořádek by jim měl být vlastní. Vybízí k tomu, aby duchovní vedli inventární knihy majetku farního, kostelního, ale i soukromého a současně, aby nezapomínali na vyhotovení závěti. A právě závěti a jejímu vyhotovení je věnován velký prostor. Autor vysvětluje, jak správně vyhotovit závěť podle norem platného práva.

Některé články, jako třeba tento, jsou velice zajímavé a někdy mě až překvapuje, že se vyskytují právě v časopise pro katolické duchovenstvo.

2.3.23. Učení církve a zákon

„Mám na mysli nový zákon č. 120/62 o boji proti alkoholismu, na kterém se usneslo Národní shromáždění naší republiky, a který byl vyhlášen ve Sbírce zákonů dne 27. prosince 1962“.³¹ Těmito slovy začíná spíše takové zamyšlení profesora Michala nad výše zmíněným zákonem. Samozřejmě, že jako člověk vyučující právo podává na začátku výklad toho, co zákon říká. Poté si klade otázku, co k tomu vlastně říkají katolíci, církve, a dochází k následujícímu závěru: „Alkoholické nápoje jsou velmi povážlivými nápoji, neboť ohrožují zdraví, život, majetek, mravní hodnoty

³¹ MICHAL, Jaroslav. Učení církve a zákon. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1963, roč. 13, č. 9, s. 168.

a společenské soužití. Nutno zde uplatnit slova velkého apoštola: ‚Všechno je mi dovoleno, ale ne všechno je mi k prospěchu; ničemu se nesmím dát v otrocké područí.‘ Opilství podle učení Církve je jedním ze sedmi hlavních provinění, které je podkladem dalších vin a potupení lidské důstojnosti, proto zákonná opatření protialkoholická vítáme a vysoce hodnotíme. Boj proti alkoholismu znamená usilovat o ctnost střidmosti, v níž je křesťanská síla ducha a krása těla, která přibližuje člověka k důstojnosti, v němž se stkví pravý obraz Boží³².

Zde jsem si dovolila poměrně obsáhlou citaci, kterou jsem chtěla dokreslit způsob, jakým se profesor Michal vyjadřoval.

2.3.24. Životní právní praxe slovanských kmenů před příchodem sv. slovanských apoštolů

Článek pojednávající o právní historii vytváří nejprve celkový pohled na situaci, která panovala v Evropě od 4. st. př. Kr. do cca 10 st. po Kr. Teprve v závěru se zaměřuje na slovanské kmeny a samotný příchod věrozvěstů. Rozhodně nesmíme brát příchod svatého Cyrila a Metoděje jako něco izolovaného. Oni už vstupují do jisté právní kultury, kterou musíme předpokládat a o které máme historické důkazy.

2.3.25. Řízení o dědictví

Jaroslav Michal v tomto kratičkém pojednání podává výklad zákona č. 95 ze dne 4. prosince 1963 (notářský řád). Jak už to u obdobných výkladů bývá, chronologicky popisuje všechny možnosti a případné kroky notáře nebo dědiců.

2.3.26. Zákon o rodině

Zde profesor Michal přináší další výklad zákona, tentokrát Zákona o rodině č. 93/63 Sb. ze dne 4. prosince 1963. Zákon vstupuje v platnost v dubnu následujícího roku. Autor uvádí, že zákon má sedm hlavních částí, o kterých chce v tomto článku pojednat. V první řadě zmiňuje podmínky pro vznik a zánik manželství. Jistě stojí za zmínku, že „Náboženské sňatkové obřady nejsou dovoleny před uzavřením manželství“³³.

Dále se zákon zabývá výchovou dětí, případným osvojením dítěte, ustanovením opatrovníka a výživného. To vše profesor Michal vysvětluje a objasňuje.

³² Ibidem.

³³ MICHAL, Jaroslav. Zákon o rodině. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1964, roč. 14, č. 4, s. 65.

2.3.27. Privilegium paulinum a jeho nové použití

Na tomto místě zřejmě nemá smysl vysvětlovat, k jakým přesně změnám došlo v použití pavlovského privilegia, je však důležité, že se tyto změny udály. V dnešní době jsme se také mohli setkat se změnami v manželském procesním právu, které učinil papež František. Jistě by se bylo velice zajímavé dopátrat, jak na tehdejší změny v kanonickém právu manželském reagovala odborná společnost. Tyto změny zpravidla neprochází bez povšimnutí a reakce bývají obvykle bouřlivé.

2.3.28. Účel manželství

„Mluví-li věřící mezi sebou o manželství, promlouvá-li kazatel o podstatě, smyslu a cíli manželství, velmi rychle sklouzne téma na otázku manželského účelu. Tu všichni mají před očima znění Kodexu kán. 1013, § 1: „Prvním účelem je výchova a plození dítěte. Druhým účelem je vzájemná pomoc a lék proti žádostivosti.“³⁴ Toto říká profesor Michal v roce 1965. Nemohu se ubránit pocitu, že po více než padesáti letech je situace mnohdy podobná, s tím rozdílem, že se nikomu nevybaví znění kánonu 1013. Mezi katolíky je to stále rozšířená teze.

Proč to profesor Michal vlastně řeší? Říká, že se jedná o nepochopení správného smyslu Kodexu. „Nelze tedy mluvit o účelu manželství tak, že bychom vyslovili kategoricky první a učinili tečku a jaksi v zákulisí polohlasně poznamenali ten druhý. První účel nutno chápat jako úkol manželství především a jen manželství náležející, přičemž druhý účel nesmíme pokládat za podřadný nebo k manželství nenáležející, neboť z kteréhokoli účelu, nikoliv Církví, ale Bohem stanoveného, možno uzavřít manželství platně a dovoleně... Manželství je společenství trvalé lásky, jež v sobě zahrnuje nejen tělo, ale i srdce, duši, citění, tužby a vše, co člověka zdobí.“³⁵

2.3.29. Právně morální úvahy o manželství: kontrola a řízení porodů

„Široké vrstvy a mezi nimi i dobří katolíci jsou toho mínění, že theologicko-právně morální učení Církve, zejména v morálce pohlavního a manželského života, vytváří zákony a předpisy bez bližších důkazů z Písma svatého a tradice a tím lidský život nesnesitelně zužují.“³⁶

³⁴ MICHAL, Jaroslav. Účel manželství. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1965, roč. 15, č. 9, s. 166.

³⁵ Ibidem.

³⁶ MICHAL, Jaroslav. Právně morální úvahy o manželství: kontrola a řízení porodů. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1965, roč. 15, č. 10, s. 189.

I dnes je otázka manželského sexuálního života citlivým tématem v církvi a manželé ji považují za svou zcela soukromou záležitost, do které církev nesmí mluvit.

Profesor Michal v úvodu článku objasňuje učení církve a dále přistupuje k hlavnímu bodu, kterým se chce zabývat, a to ke kontrole a řízení porodů. Nejprve osvětluje, co jednotlivé pojmy znamenají. „Kontrolou porodů rozumíme zvlášť lidskou řídit a organizovat manželskou plodnost jako činnost nějakého stroje“.³⁷ Z textu vyplývá, že kontrola je nepřijatelná.

V dalších sedmi bodech pak vysvětluje řízení porodnosti, jakožto manželského aktu, který není jen otázkou pudu, ale má i svůj rozumový a společenský rozměr. Jedná se o radost z dětí, rodičovskou odpovědnost, zdrženlivost, volbu neplodných dní, nutný odpočinek po porodu, sterilizaci a manželství „v tísní“. Těchto sedm bodů pak dále rozvíjí a vyjasňuje na nich učení církve ve světle Božího zákona.

2.3.30. Pokyny k otázce regulace počtí

Další z řady článků týkající se otázky manželství a sexuálního života manželů. Rozvíjí předchozí pojednání, a to ve třech bodech: dítě je náplní a výplní manželství, pojem odpovědného rodičovství a posouzení metod regulace. Ve třetím bodu si poněkud odporuje s výše zmíněným článkem v otázce mechanické a chemické regulace počtí.

2.3.31. Celibát

Profesor Michal se v tomto velmi dobře zpracovaném článku o celibátu zabývá v první řadě pojmem a významem slova celibát. Dále uvádí celý historický vývoj od dob Ježíše a prvních apoštolů až do současnosti. Také neopomíná vývoj předcházející době novozákonní. V závěru se věnuje právě dnešní době a současnému vnímání celibátu a jeho právnímu ukotvení v církvi. Řeší rovněž otázku možného zrušení celibátu u kněží.

2.3.32. II. Vatikánský koncil o manželství a rodině

Článek zaměřující se na učení II. Vatikánského koncilu o manželství a rodině se ve svém úvodu zabývá dosavadním vývojem v této problematice. Zmiňuje základní dokumenty jako např. *Arcanum divinae sapientiae*, *Casti connubii* a další, až dochází ke *Gaudium et spes*.

³⁷ Ibidem, s. 190.

„Koncil otevřel perspektivy, jimiž se zpřístupňují nové odpovědi, nová rozhodnutí [...]. Nové pohledy se neupínají toliko úzce na otázky plodnosti, zrození, tělesného manželského styku, nýbrž rozevírají se k celé problematice manželství a rodiny“.³⁸

Celkově text působí nepřehledně a neuceleně, je obtížné v něm najít spojovací linii.

2.3.33. Manželství, rodina, společnost

Autor se v článku zaměřuje na manželství a rodinu jako na základní stavební buňku společnosti a jako základní skutečnost, ze které lidská společnost odvozuje svou charakteristiku. Poté nahlíží na život manželství a rodiny v současnosti. Upozorňuje na vysokou rozvodovost, která je z jeho pohledu způsobena nevyzrálostí muže a ženy při uzavírání manželství a tolerancí společnosti k rozvodům. Rychlost vývoje vědy a techniky však nikterak nemění přirozený růst lidského organismu a z nedospělého dospělého rázem neudělá.

Proto profesor Michal apeluje na každého jednotlivce a tím i celou společnost, aby zodpovědně přistupovali k vytváření manželství a rodiny. Aby lidé vstupovali do manželství opravdu vyzrálí a po důkladné úvaze. A aby společnost jako celek vytvářela zdravé prostředí pro manželství a rodinu.

2.3.34. Manželství v tradici a po Koncilu

„Tradiční církevní učení o manželství je zakotveno jednak v dosud platném církevním zákoníku a jednak ve dvou mimořádně důležitých encyklikách (*Casti connubii* a *Arcanum divinae sapientiae*). Kodex podává normy platné církevní kázně, encykliky rozvádějí a objasňují podstatné a průvodní prvky církevního učení. Normy církevního práva jsou trvalým vyjádřením zásadního církevního učení, encykliky bývají odezvou současné problematiky a nabývají mnohdy charakteru apologetického“.³⁹ Těmito slovy začíná jeden z mnoha Michalových článků týkajících se manželství. Jak je z úvodu patrné, velkou pozornost bude věnovat Kodexu kanonického práva a dvěma zmíněným encyklikám.

Autor opět řeší hlavně účel manželství a řízení početí. Nejprve cituje příslušná místa z CIC a *Casti connubii*, poté je srovnává s konstitucí *Gaudium et spes*. Závěr tvoří výčet bodů, které II. Vatikánský koncil a jeho učení o manželství uvádí na nové světlo.

³⁸ MICHAL, Jaroslav. II. Vatikánský koncil o manželství a rodině. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1968, roč. 18, č. 1, s. 10.

³⁹ MICHAL, Jaroslav. Manželství v tradici a po Koncilu. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1968, roč. 18, č. 3, s. 45.

2.3.35. Důstojnost manželství a rodiny ve smyslu pastorální konstituce „Církev v dnešním světě“

Autor na začátku svého článku srovnává nižší živočichy s vyššími v otázce založení rodiny, lásky, potomstva, rodičovství, respektive mateřství atd. Zatímco u živočichů se jedná o instinkt, pud a záležitost, která se objevuje v určitém čase, u člověka tomu tak není. V přírodě nemluvíme o manželství a založení rodiny jako trvalé pospolitosti v lásce a věrnosti, ale u člověka ano. U člověka zdůrazňujeme intelekt, kterým se právě odlišuje od živočichů a dokáže rozumově vytvářet a žít vztahy. Následně autor interpretuje jednotlivé články (47-52) z konstituce *Gaudium et spes* (O církvi v dnešním světě).

Článek je dobře strukturovaný a srozumitelně napsaný. Je to jeden z těch, který mě při četbě nejvíce zaujal. Je nadčasový, protože závěry konstituce jsou platné i dnes.

2.3.36. Vliv kanonického práva na právo občanské

Není pochyb o tom, že kanonické právo je právem živým. Druhou stejně jistou skutečností je, že se kanonické právo podílelo na utváření práva civilního, jak se autor snaží v tomto článku dokázat. Jeho pojednání je postaveno na dějinném vývoji. Uvádí nejdůležitější spisy a právníky jednotlivých historických etap a jejich vliv jak v právu kanonickém, tak později i civilním.

Dále se zmiňuje o studiu práva, a to nejen v Čechách, ale i na tehdejších nejprestižnějších univerzitách. Samozřejmě nechybí výčet významných Čechů, kteří studovali na právnické fakultě univerzity v Bologně.

2.3.37. Obecný Koncil před sto lety

Jedná se o I. Vatikánský koncil, který probíhal v letech 1869 – 1870 a který svolal papež Pius IX. Profesor Michal nám podává historický exkurz do přípravy, průběhu a završení koncilu. Uvádí jednotlivé komise a činnost, kterou se zabývaly, dokumenty, které z I. Vatikánského koncilu vzešly, a jejich obsah a alespoň obecně seznam lidí, kteří na koncil byli pozváni. Také se zabývá očekáváními v římskokatolické církvi jako například přípravou nového církevního zákoníku.

2.3.38. Novelizace Kodexu

Jak uvádí profesor Michal, a jistě mu všichni dáme za pravdu, vývoj práva se nezastavil. Uběhlo padesát let od vydání Kodexu kanonického práva (1917) a vidíme, že společnost a s ní samozřejmě i právo se posunulo, proto je třeba tomu uzpůsobit také normy.

Jak jsme již u autora zvyklí, nechybí historický exkurz do tvorby a kodifikace práva v dějinách. Již v některém dříve uvedeném článku uváděl kanonisty a nejdůležitější právní sbírky minulosti; to se nyní opakuje. Poté se autor přesouvá do přítomnosti a obrací se k II. Vatikánskému koncilu a jeho přínosu pro připravovaný vznik nového Kodexu kanonického práva.

2.3.39. Velké dny našeho života

Jedná se o skutečně krásné zamyšlení nad životem a nad každým našim novým dnem. Pro ilustraci si dovolím citovat úplný závěr této meditace: „Ani smutné ani velké dny nejsou v našem životě seskupovány v řetězce, ale jsou roztroušeny jako hvězdičky na nebi. Některá z těch hvězd dávno již zhasla a k nám letí jen zdánlivý svit jejího života, tak někdy se jeví i naše skutky a náš život jen povrchně a bez vnitřní hodnoty. Jiné hvězdy jako blýskavice se třepotají a opět jiné jsou prvé velikostí, jasné, velké. Plynou dny našeho žití a každý den zanechává svou výraznou pečeť, která bude odkryta v poslední Velký den na prahu věčného života“.⁴⁰

2.3.40. Právní vztahy kmenů germánských k právu kanonickému

Jedná se o studii, která vyšla v *Duchovním pastýři* ve třech pokračováních. Text je vzhledem ke své délce rozdělen do tří částí.

První pojednává o římském obyvatelstvu a církvi jako nositelce práva a o obyvatelstvu germánském. Autor si všímá poměrů ve společnosti na obou výše zmíněných stranách.

Druhá část řeší církevní ústavní právo a germánské vlivy, které v tu dobu společnost silně prostupují. Zvláště si těchto projevů profesor Michal všímá při volbě římského biskupa.

Zásahy germánského práva do oblasti církevní správy jsou hlavním bodem třetí části. Jedná se především o otázky věroučné, majetkoprávní a o zásahy do oblasti manželského práva a církevního soudnictví, kde jsou rozdíly těchto dvou právních systémů nejvíce viditelné.⁴¹

⁴⁰ MICHAL, Jaroslav. Velké dny našeho života. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1971, roč. 20, č. 2, s. 17.

⁴¹ Srov. MICHAL, Jaroslav. Právní vztahy kmenů germánských k právu kanonickému. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1971, roč. 20, č. 2, s. 28.

2.3.41. Meditace – zamyšlení nad stářím

Je to druhá meditace, která profesoru Michalovi vyšla v Duchovním pastýři. Tentokrát se jeho pojednání zaměřuje na čas stáří. Inspiračním zdrojem tohoto textu byl římský právník a filosof Marcus Porcius Cato. Autor vychází z Catonových úvah o tom, co bývá důvodem reptání a nářků starých lidí a tyto čtyři důvody dále rozvádí a zamýšlí se nad nimi.

2.3.42. Problémy manželství a církev po II. Vatikánu

Profesor Michal v této studii nejprve poukazuje na problémy, které manželství jako instituci provází od jejího vzniku. Některé problémy se postupem času vyřešily, jiné naopak v průběhu dějin vyvstaly. Dále zmiňuje různé vědní obory, které se pokoušely manželské problémy řešit.

Poté se text obrací k církvi a hlavně ke konstituci *Gaudium et spes*. Soustředí se na vývoj učení v oblasti manželského života a podává vysvětlení toho, co výše zmíněná konstituce v oblasti manželství přináší.

Jako shrnutí celého textu budu citovat tento odstavec: „K usnadnění řešení manželských otázek již schéma konstituce navrhuje zrevidovat normy manželských překážek, předpisy o manželství osob různého vyznání, upravit normy pro vznik manželství, a to jak v okolnostech normálních, tak mimořádných, dále zrevidovat procesní právo manželské, ale hlavně uložit duchovním pastýřům, aby své svěžené ovečky soustavně i příležitostně poučovali, ve víře prohlubovali a jim s láskou Krista pomáhali. Na těchto bodech intenzívně pracovala Kongregace svátostí za pomoci šesti podkomisí a doznala, že některé záležitosti nemůže řešit jen z hlediska církevního práva, ale že je nutno sledovat znění Písma sv., respektovat zákon přirozený a v dalších problémech slyšet i jiné právníky a odborníky, s nimiž by mohla vynést normy, které by mluvily dnešní době srozumitelně“.⁴²

2.4. Stručný komentář k článkům v Katolických novinách

Články, které profesoru Michalovi vyšly v Katolických novinách, můžeme rozdělit do tří kategorií – historická studie (O mariánské úctě v prvních staletích), zamyšlení nad textem Písma sv. (O život šlechtnější...) a duchovní zamyšlení nad nějakým aspektem

⁴² MICHAL, Jaroslav. Problémy manželství a církev po II. Vatikánu. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1972, roč. 21, č. 5, s. 71.

života (Pro život pravdivý...). Dále zde máme jeden článek o zahájení akademického roku na CMBF.

Vzhledem k uspořádání Katolických novin se jedná o krátké texty. Pokud je text delší, vychází na pokračování. Jednotlivá zamyšlení jsou opravdu hluboce promyšlená a zdařile napsaná.

2.4.1. O mariánské úctě v prvních staletích

Text tohoto článku vyšel ve třech po sobě jdoucích článcích Katolických novin v květnu roku 1961. Jaroslav Michal se zaměřuje na první tři staletí, dokládá mnoho autorů, hlavně apologetů, kteří hájí Mariino panenství a mateřství. Pokládá si dvě základní otázky, které bude zodpovídat, totiž: jaké byly názory křesťanů a tehdejších církevních spisovatelů na svatost Panny Marie a zadruhé jaké úctě se tehdy Panna Maria těšila.

K první otázce dokládá především texty Nového zákona a apologetů, ale také zohledňuje apokryfy. Úctu, jaké se těšila Panna Maria, ilustruje především na malbách v římských katakombách, kde je Maria zobrazována na trůně, a dále na obrazech modlitebních knih.

Dochází k závěru, že přesvědčení o svatosti Panny Marie i úcta k ní byly na vysoké úrovni jak v prvních staletích, tak v současnosti.

2.4.2. O život šlechetnější

Nyní máme před sebou několik článků, které vycházely jako zamyšlení nad textem Písma sv., který se četl příslušnou neděli. V neděli 19. července 1964 se ve druhém čtení četl Pavlův první list do Korintu, desátá kapitola, o pokoušení Krista a ustavičném reptání člověka. Autor se zamýšlí právě nad oním neustálým lidským reptáním.

2.4.3. Návrat do života

Jedná se o text z Lukášova evangelia⁴³ o vdově, jejíž jediný syn zemřel, ale Kristus ho vzkřísil. „Mrtvý syn je obrazem hříšníka řítícího se za věčnou zkázu, vdovou za rakví je Církev sv., která jde za hříšníkem se slzou nad jeho zkázu, jeho osudem. Církev sv. je vdova, již je svěřena péče o dům Boží v tomto světě“.⁴⁴ V podobném duchu se nese celý text Michalova zamyšlení.

⁴³ Lk 7

⁴⁴ MICHAL, Jaroslav. Návrat do života. *Katolické noviny* 1964, 27. 9., roč. 16, č. 39, s. 1.

2.4.4. Znovuzrození člověka

Jaroslav Michal se zamýšlí v Katolických novinách nad textem druhého čtení, jež vycházelo na neděli 27. září 1964. Jedná se o text sv. Pavla, který pojednává o znovuzrození, odložení starého člověka a uspořádání nového života v Bohu (Ef 4).

2.4.5. Zahájení akademického roku na CMBF

Profesor Michal zveřejňuje na stránkách Katolických novin zprávu o zahájení akademického roku na CMBF v Litoměřicích v roce 1964. Pokud bych mohla průběh zahájení akademického roku srovnat s tím, jak nyní probíhá na KTF UK, nenalézám velké změny.

2.4.6. Pro život pravdivý

Zamyšlení nad životem, nad životem v pravdě, nad tím, že Bůh má pro každého člověka svůj originální plán a každého chce spasit. Jaroslav Michal se na žádném místě kromě tohoto nevyjadřuje o své matce (následující citát sice může být smyšlený, ale také nemusí), proto budu několik vět citovat: „Naše předobrá maminka nám jako malým dětem přibližovala Boha a učila nás Ho znát jako dobrého, plného milosrdenství a shovívavosti, který chce všechny lidi uvést do věčné radosti. Učila nás podle nauky samého Krista, že Bůh nechce žádnou duši, k svému obrazu stvořenou, ztratit, a proto čeká a nejrozmanitějšími prostředky člověku pomáhá, aby poznal svou zohavenost špatností, aby poznal jak zahanben, ponížen a zklamán nepravostí šlape svou lidsky krásnou důstojnost a čistý obraz Boha ve své duši“.⁴⁵

V tomto stylu píše profesor Michal svá zamyšlení, která se objevují na stránkách Katolických novin.

2.4.7. Pro spravedlivý soud

Jaroslav Michal se v „sloupku“ Katolických novin věnuje otázce Boží spravedlnosti. Vysvětluje, proč Bůh dopouští zlo na tomto světě a nechává žít nečestné a zlé na Zemi. Zároveň se obrací ke spravedlivým a dobrým lidem s otázkou, zda by si tak vážili dobra, kdyby nezakusili nějaké zlo. Protože je Bůh milosrdný a shovívavý, ale i spravedlivý, tak jednou člověk dokonale pozná jeho plán.

⁴⁵ MICHAL, Jaroslav. Pro život pravdivý. *Katolické noviny* 1965, 7. 2., roč. 17, č. 6, s. 2.

2.4.8. Umění žít

Kratičké zamyšlení nad bolestmi a radostmi života, které přicházejí a zase odcházejí. Žádný život není černobílý a neskrývá jen bolest a rány, ale má i chvíle štěstí a radosti. Je dobré takto život brát a hlavně žít.

2.4.9. Na výstavě věčnosti

Profesor Michal se nechal inspirovat pro tento text pořádáním různých výstav na mezinárodní i světové úrovni, kde se ukazují výrobky jednotlivých států. Právě takovou výstavu uspořádal i ve své mysli a poté ji přenesl na papír. Netýkala se však novinek z oblasti vědy a techniky, ale šlo o výstavu věčnosti. Rozděluje ji do třech oddělení – oddělení věčné odměny, očisty a utrpení. Každé oddělení popisuje. První představuje věčnou blaženost, druhé očistec a třetí zavržení.

2.4.10. Zdroj radosti, spokojenosti a štěstí

Jedná se o zamyšlení v čase vánočním, v čase, kdy lidé bilancují nad uplynulým rokem. Profesor Michal se zde zamýšlí nad poctivostí jako křesťanskou ctností. Též si všímá poctivosti u obyčejných lidí a v jejich lidové tvořivosti.

2.4.11. Slzy nad hrobem

Poslední Michalovo zamyšlení pojednává o smrti a truchlení pozůstalých. Samozřejmě je přirozené oplakávat milovaného manžela, manželku, otce nebo matku, ale neměli bychom těchto slz zneužívat, abychom byli ostatními litováni.

3. Osobnost prof. Jaroslava Michala

Jak již bylo řečeno v úvodu, tato část se bude opírat převážně o svědectví lidí, kteří Jaroslava Michala poznali nebo znali v nějaké části jeho života. Svědectví budu řadit chronologicky podle jednotlivých období, ke kterým se vážou.

3.1. Svědectví paní Ireny Stolaříkové

Irena Stolaříková se narodila v Hluboké nad Vltavou v roce 1930.

„Pan Michal pocházel z hodně chudé rodiny. Můj děda byl zaměstnaný u kněžny, vedl schwarzenberský důchodový fond. Ona vždycky udělovala několik nadací na studium a můj děda ho právě vždycky nějak zařídil tomu Jaroslavu Michalovi. Vlastně celá studia ho podporovala kněžna. A když můj děda zemřel, to bylo v roce 1965, tak to on už byl dávno vysvěcený a učil na fakultě a on právě přijel na ten jeho pohřeb a vedl ho a měl s sebou další tři kněze a děda měl takový velký slavnostní pohřeb.

Tenkrát, když dokončil studia, tak měl primici na Hluboké. Mně bylo asi deset let a byla jsem na té primici za družičku. Bylo nás asi šest. Byly jsme v bílém, měly jsme závoj, lilii, hořící svíčku a stály jsme kolem oltáře. Ten obřad byl strašně dlouhý a ty holky tam jedna po druhé omdlávaly a zůstaly jsme stát asi jenom tři. Otec seděl v lavici a říkal si, kdy spadnu i já. Já nejsem na to omdlévání, takže jsem to vydržela. Ale byl to dlouhý obřad. Bylo to krásné a slavnostní.

Kdykoli přijel potom Michal z těch Litoměřic, tak vždycky navštěvoval dědu a on ho měl jako druhého syna. Vždycky mému dědovi říkal „můj dobrodinče“.

On byl takový štíhlý, bledý, černovlasý, potom už měl míň vlasů. Nosil brýle s černým okolkem. Já jsem k němu měla odstup. On působil velice přísně. A hlavně si pamatuji jeho sestru. Nevím, jestli byla vdaná, ale měla dceru. Rodiče jí vždycky oslovovali jako paní Michalovou, takže asi vdaná nebyla. A ta hodně chodila k mým rodičům. To byla strašně hodná, ochotná a pracovitá paní. Ta právě organizovala ty družičky na primici.

Byl strašně chytrý a velice nadaný. Já jsem s ním sice osobně moc nejednala. Spíš s tou paní Michalovou, jeho sestrou. Ona byla postižená španělskou chřipkou, kterou po 1. světové válce dostala, ale přežila ji. Ona se pořád tak jako třásla a ten hlas měla taky takový roztřesený, mluvila špatně. Ale na rozumu postižená nebyla. Sourozenců měl víc, ale ty jsem neznala. Zнала jsem jenom jeho a tu jeho sestru. Všichni byli věřící. V době těch jeho studií jezdil Michal právě za tou svojí sestrou. Otec toho Michala byl

truhlář a měli víc dětí, ale nebyli na tom finančně dobře. Oni bydleli na Hluboké v té ulici, když se jede ke hřbitovu, v takovém strmém kopci.“

3.2. Svědectví Mons. Václava Kulhánka

Mons. Václav Kulhánek studoval na CMBF v době působení profesora Michala.

„Ono to se mnou bylo tak, já jsem teologii začal studovat hned po maturitě 1949, nastoupil jsem do semináře v Českých Budějovicích, který byl v budově, kde teď sídlí Teologická fakulta. Jenže za rok komunisté všechny semináře zavřeli a dali nás na vojnu k PTP (Pomocný technický prapor), k tzv. Černým baronům. Neměli jsme žádné zbraně a pracovali jsme na vojenských stavbách. Byli jsme tam skoro 40 měsíců, tedy tři roky a čtyři měsíce. Komunisté sice jednu fakultu v Praze nechali, popřípadě zřídili takovou novou, obnovenou, ale biskupové nám zakázali jít tam studovat, že to bude politicky vedené. Biskupové totiž předpokládali, že do dvou let se komunismus rozsype a budeme moci normálně pokračovat, což se ovšem nestalo a komunismus trval 40 let. A později už potom dovolili i z Vatikánu, že se na fakultě studovat může, tak tam postupně kluci chodili, to je asi začátek 60. let. Kdo chtěl být knězem, jinou možnost neměl, než studovat na fakultě v Litoměřicích. Ona to tedy vlastně byla Teologická fakulta v Praze se sídlem v Litoměřicích, protože v Praze budovu Teologické fakulty komunisté zabrali pro armádu a přestěhovali Teologickou fakultu do Litoměřic do semináře.

Já se v roce 1965 vracím z vojny a šel jsem jako dělník pracovat do továrny Prefa ve Veselí nad Lužnicí. Tam se vyráběly železobetonové prefabrikáty, jak už to slovo Prefa naznačuje. A zde jsem pracoval skoro až do kněžského svěcení. V roce 1965 už bylo možné jít do Litoměřic normálně studovat, jenže já jsem potřeboval jít studovat dálkově. Měl už jsem staré rodiče, tatínka už nebylo možné stěhovat jinam, i když sestra chtěla, aby se rodiče nastěhovali k ní. V roce 1968, v době Pražského jara, se vrátil pan biskup Hlouch a ten mi dovolil teologii dodělat dálkově. Chyběly mi tedy čtyři roky.

Takže jsem v tom roce 1968 začal dálkově studovat a přitom jsem pořád pracoval v Prefě ve Veselí. To byla výjimka, dneska kdo chce být knězem, tak nemůže studovat teologii dálkově. Tenkrát nám starším, když už jsme třeba něco měli za sebou, tak to biskupové dovolili. Proděkanem byl pan profesor Michal a přednášel kanonické právo. Tak já jsem ho poznal vlastně při zápisu do druhého ročníku. Školní rok začínal začátkem října jako na vysokých školách, ale zápis u dálkařů byl až začátkem listopadu, tak jsem ho poprvé poznal. Byli jsme tam asi tři dálkově studující. On se k nám choval

velice krásně. Jako proděkan fakulty měl zápis na starosti. Já jsem měl strach, že mi něco neuznají, tím jak jsem měl první ročník v Budějovicích. My jsme měli hebrejštinu, celý Starý zákon, všechno mi uznali. Asi se předtím vedení fakulty domluvilo s biskupstvím. Takže mi z toho druhého ročníku zbyla necelá polovina. V Budějovicích se předpokládalo, že latinu každý zná, takže se neučila. V Litoměřicích ano, takže tím byly posunuty některé předměty do vyšších ročníků. Tak jsem věděl, že je tam pan profesor Michal, proděkan fakulty. Ve druhém ročníku právo nebylo, tak jsem ho víc nepoznal.

Ale ve třetím ročníku už právo bylo. To bylo zajímavý přitom zápisu, on se zase choval krásně. Byli někteří členové řeholních řádů, jezuité, dominikáni a ty mužské řeholní řády byly v roce 1950 zlikvidovány, to komunisté zrušili. A teď tam byli bohoslovci a někteří už byli tajně vysvěcení na kněze. Řády si to zařídily, že je vysvětili tajně. Jenže aby získali státní souhlas pro kněžskou činnost, museli projít fakultou a na to neměli papíry. Tajné studium stát neuznával. Byl tam nějaký František Krásenský, už vysvěcený na kněze, jezuita, a potřeboval papíry z fakulty. My jsme se po patnácti letech sešli na fakultě. A šli jsme spolu k zápisu. Takže pan proděkan vzal napřed mě a pak povídám: ‚Mám tady kolegu z vojny, Františka Krásenského‘. A profesor Michal povídá: ‚No, pane Krásenský, o tom vašem případě já vím. Vy budete meset začít od prvního ročníku‘. Já říkám: ‚Pane proděkane, vždyť on toho umí víc než já. Tomu byste to mohli napsat, že to absolutorium má‘. On už mi pak říkal Václave. ‚Václave, to ne, to nejde‘. Tak říkám: ‚Tak do pátého ročníku ho dejte‘. Věděl jsem, že to nepůjde, ale začal jsem od shora. Tak jsem říkal, že do čtvrtého, to že taky ne. ‚Tak, pane proděkane, ale do toho třetího už v každém případě‘. ‚A no tak, Václave, když se za něj přimlouváte, tak jo‘. A šel do toho třetího ročníku. Ten byl šťastný. Tak jsem mu to takto zařídil, samozřejmě zásluhou pana profesora Michala. On byl velice uznalý, udělal, co mohl. On při zápise nám řekl, že my, co studujeme dálkově, ať nečekáme na termín zkoušky. Ať si nastudujeme jednu disciplínu, na kterou máme skripta, připravíme se, dohodneme s profesorem a necháme se dojet vyzkoušet.

Na právo skripta byly. On napsal vynikající skripta, to se mu musí přiznat. Právo je taková suchá věda. Třeba hned v prvním semestru třetího ročníku byl Úvod do studia kanonického práva, dějiny pramenů poznání kanonického práva. To byla tak suchá věda. Ale z těch jeho skript se to tak krásně nastudovalo. Skripta jsem měl, tak jsem si řekl, že toho hned u něj využiji. Jenže jsem vynechal jednu podmínku, kterou on řekl, a to domluvit se s profesorem na termínu zkoušky. Ve středu on má přednášky, tak jsem

si řekl, že tam ve středu pojedou a necháme se vyzkoušet. A ono vám došlo k takové katastrofě. Já jezdil z Veselí nad Lužnicí, tak jsem jel večer do Prahy a ráno z Prahy do Litoměřic. Ale probudím se v noci v Benešově, venku bílo, asi třicet centimetrů. V Praze úplný dopravní kolaps. To 26. listopadu nikdo nečekal. Vlak měl pochopitelně dvě hodiny zpoždění. Takže jsem do Litoměřic přijel místo v půl osmé až před desátou. Přišel jsem na fakultu, on šel zrovna z přednášky. Tak jsem pozdravil a ptám se, zda by mě vyzkoušel za první semestr. A on spustil: „Jak si to představujete, vždyť já nemám čas“. On pocházel z Hluboké nad Vltavou a trpěl na jižní Čechy, to byla jeho slabost, ale taky jeho přednost. My, Jihočeši, jsme na tom vydělali. „Pane proděkane, já sem jedu z jižních Čech“. „Odkud jedete“? „Z daleka, z Veselí nad Lužnicí“. „Jak to uděláme“? Tak už jsem věděl, že mám vyhráno. Tak jsme se dohodli, že mě vyzkouší v kanceláři u sekretářky děkana. Tak já přijdu do té kanceláře, říkám jí to, ona vyndala protokol ke zkoušce. Potom se na mě podívala a říká: „Pane Kulhánek, vy jedete celou noc vlakem, vy jste unavený, já vám udělám kafe“. Já jsem nechtěl, protože mě měl přijít zkoušet a ona se usmála a říká: „Nebojte se“. Tak sedím u toho kafe a on přišel. To víte, já okamžitě nahoru, tak jsem se omlouval. V tu chvíli už ho měl před sebou i on. Tak jsme nejdříve každý vypili kafe a pak mě začal zkoušet.

Já už jsem dneska asi jediný, kdo v Budějovicích umí hodně dobře latinu. My jsme ji měli na gymnáziu ještě pět hodin týdně. A v úvodu do práva byla spousta definic a v těch skriptech byly napsané latinsky, ale povídání bylo česky. V češtině byly definice také, ale když jsem uměl latinu, tak bylo výhodnější se ty definice naučit v latině. V latině neujedete, kdežto v češtině bych si to mohl splést, říkat to vlastními slovy. Tak jsem mu ty definice říkal latinsky. Ale latina je taky zrádná řeč, protože má většinu samohlásek dlouhých, ale délky se nepíšou, to musíte znát. Většina lidí to však nezná. Když to znáte a slyšíte někoho číst, tak to úplně tahá za uši, jak délky říká špatně nebo je neříká. I náš pan biskup, i když studoval v Římě. On věděl, že to umím, tak mi dával všechno možný. Pak mi začal latinsky dávat otázky a já jsem mu latinsky odpovídal. To víte, že pomalu, už jsem měl 21 let po maturitě. Normálně bych tenkrát nebyl schopný mluvit, ale o odborných věcech ano. Hodinu ta zkouška trvala, a on už se potom u toho jen bavil. „Teda, když vám to takhle vždycky půjde, tak budu super spokojený“. Napsal mi jednotku. Tak to byla první zkouška u něj. Každý máme nějaké slabosti, i páni profesori. On byl rád, když u zkoušky bylo plzeňské pivo. Ovšem byl hrozně náladový při zkouškách. To byla nevýhoda.

Potom mu dělal nějaký čas asistenta Zedníček, to byl taky vynikající profesor. Ale zkoušel úplně jinak než Michal. Když měl Michal dobrou náladu, tak radši bohoslovci chodili k němu, a když neměl, tak se šlo k Zedníčkovi. Zedníček zkoušel tak, že se zeptal na pár věcí a bylo po zkoušce. Moje první zkouška u něj vypadala takto: ‚Odkdy jsme povinni poslouchat nově zvoleného papeže?‘ Já říkám: ‚Od okamžiku, kdy přijme volbu‘. ‚No vidíte, už jsem na to dneska dva vyhodil. Druhá otázka, v kterém jediném případě má generální vikář veškerou pravomoc biskupa?‘ ‚Sede impedita‘ ‚A třetí otázka, kdo má větší pravomoc, biskup nebo kardinál?‘ Tak jsem mu řekl, že biskup. Napsal mi jednotku a bylo hotovo. A ve druhém semestru pak byla 1. kniha Kodexu Normae generales. Michal na to neměl skripta, pak je tedy narychlo napsal, ale byly velice stručné. Kdo chodí na přednášky, tak tomu to stačilo. Ale já jsem věděl, že to nedopadne dobře. Přijel jsem na zkoušku. Všechno jsem uměl, až jsem se tomu divil. A potom mi položil ještě jednu otázku: ‚V jakém jediném případě neplatí subrogatio a obrogatio při papežském reskriptu?‘ On totiž tu otázku spletl. Já jsem si říkal, co má papežský reskript společného se změnou zákona. Já říkal všechno možný, ale nenapadlo mě, že spletl otázku. On měl říct subreptio a obreptio. A když mi řekl, že odpověď je při reskriptu Deo gratia, tak mi došlo, že to spletl. Ale to jsem neměl odvahu mu říct. Tak mi dal dvojku, ač nerad. Tenkrát ke každé zkoušce chodil jeden student toho ročníku a dělal přisedícího. U práva to dělal Franta Lobkowicz, nynější ostravský biskup. Ten studoval se mnou, ač je o hodně mladší, ale já jsem měl to zpoždění vinou komunismu. Tak když jsme potom vyšli ven, tak mi říká: ‚Vašku, vždyť on to spletl, proč jsi mu to neřekl?‘ ‚Franto, proč jsi mu to neřekl ty?‘ ‚No, já jsem si netroufl‘. ‚A já jsem si měl troufnout, když jsem ani nechodil na přednášky?‘ Ono ho to tak mrzelo, že mi tu dvojku musel dát.

A v pátém ročníku, tam mě zkoušel první semestr manželské právo. To je celkem nejobsáhlejší a nejdůležitější z církevního práva. Na to měl nádherný skripta, on měl na všechno nádherný skripta, kromě těch všeobecných norem. Takže to jsem dělal zkoušku někdy na začátku února roku 1972. A oni ho pak komunisté o prázdninách vyhodili.

Tak to je všechno, co o něm můžu říct. Byl to vynikající profesor, napsal krásný skripta, měl pochopení pro všechny studentské problémy. Člověk mohl přijít na zkoušku, kdy chtěl. Mě vzal tedy i bez ohlášení, protože jsem Jihočech. Pak když jsem nastupoval na tři měsíce do semináře před svěcením, tak to už profesor Michal na fakultě nebyl. Rád na něj vzpomínám. Měl rád jižní Čechy, určitě krásně přednášel, když měl tak krásný skripta, i když jsem na žádné jeho přednášce nebyl.

A ještě vám řeknu perličku. To už byl Michal dávno v důchodu a měl tady kremaci někdo z jeho příbuzných, nevím přesně, kdo to byl. A on na té kremaci byl a kremační obřad vedl kolega Heverle. To byl výborný kněz. A potom šel kondolovat pozůstalým a mezi nimi v první řadě seděl také profesor Michal. A když mu Heverle podával ruku, tak mu Michal políbil ruku, svému žákovi. On ho znal, protože ho také učil. Tak takto na něj vzpomínám. Vždycky jsem se s ním rád setkával.“

3.3. Svědectví pana Miroslava Krbílka

Miroslav Krbílek je syn dcery jeho bratra Václava.

„Pamatuji si ho jako malý kluk, a potom jsem se s ním stýkal tak, že jsem tam (myšleno do Litoměřic) přijel jednou za rok a jedno léto jsem byl u něj v Litoměřicích na faře. Tam se mi hodně líbil mobiliář, mohl jsem všude chodit, ty obrazy byly nádherné. Střílel jsem holuby v kostele, protože je nikdo nemohl vychytat, ale nemohl jsem střílet, když si sedl na nějakou sochu, takže to byla taková zábava. Jinak Litoměřice byly šílené město.

Strýc se účastnil všech oslav, když třeba matka měla narozeniny, tak to on přijel. Oslavy měl rád.

Potom jsem s ním byl v zahraničí. Bylo to tenkrát nějak ze školy společně se studenty, které učil.

Nikdy jsem zájem o náboženství nebo tyhle věci neměl. Strýc mě chtěl učit řeč, pak chtěl, abych šel na vysokou školu. No ale já jsem hrál závodně vrcholově badminton a odmítal jsem jakoukoli pomoc. On říkal, že se tam dostanu, ale já nechtěl, prostě jsem šel do Dukly. Takže tím jsem ho strašně zklamal, protože on chtěl, abych to vzdělání měl, a já jsem zase viděl ten sport.

Když jsem se oženil a měl děti, tak jsem tam ještě párkrát jel s dcerami, šli jsme na oběd, popovídali, pořád bydlel v tom bytě v Litoměřicích. Už neměl přístup do celého archivu, tam bych rád, protože mně se ty staré knihy hrozně líbily.

Naše cesty se rozešly tím, že mě chtěl vzdělávat. Chtěl, abych se učil německy, já to vydržel tři čtyři hodiny, pak jsem ho poslal někam. Já jsem sportoval a to bylo úplně rozlišný. On si představoval, že mě bude vzdělávat, ale to vůbec nešlo do sebe.“

Jaký byl povahově?

„On byl klid'as. Vnitřně se naštvál. Byli jsme spolu v Jugoslávii, v Soči, v Bulharsku. V Chorvatsku jsem udělal průser. Sebral jsem se a plaval na ostrov, asi tři kilometry. No a chytli mě strážníci a zavřeli. A on to všechno vyřizoval, byl z toho úplně nesvůj. Ještě, že jsem si pamatoval, v jakém jsme hotelu, protože ho tam našli. No, byl jsem problémový. Já jsem se denně ráno sebral a šel běhat a to on neměl rád.

Potom, ke konci života, byl nemocný. Měl šedý zákal, asi mu to špatně odoperovali. A když jsme se viděli naposled, to bylo asi rok před jeho smrtí, šli jsme na oběd a on už strašně špatně viděl. To ještě chodil kázat. Ale už šel tak, že skoro neviděl. A pak jsem říkal, že ještě přijedu, ale už jsem jel až na pohřeb. Naše cesty byly prostě úplně rozdílné.

Ale byl hodný. Já to řeknu, jak to bylo. Rodiče mi celkem nic moc nedali a strejda vždycky řekl: ‚Tady máš třeba na kolo‘. Protože já jsem si třeba stěžoval, že naši mi nechtějí koupit závodní kolo, ne normální, ale závodní. A najednou mi přišla složenka, abych si došel vybrat, že mi posílá peníze na závodní kolo. Pak v patnácti jsem chtěl pionýra... On vždycky volal telefonicky, tak jsem mu to říkal, že musím jít někam na brigádu, že chci jezdit do školy na pionýru, protože trolejbusem trvala cesta přes hodinu. No a najednou mi zase přišel útržek. Poslal mi dva a půl tisíce. Tenkrát to byly šílené peníze. Dneska se tomu všichni smějí. Já když to řeknu svým dcerám, tak se zasmějí a řeknou, prosím tě tak sis to šel koupit. Ale tenkrát to bylo jiné. Táta seděl na penězích. Ten řekl, že ne a bylo hotovo, přes to nejel vlak. Tak jsem si mohl postěžovat u mámy, ta řekla, abych to řekl strejdovi. No a on mi poslal peníze.

Hodně pil alkohol. Ne, že by se opíjel, ale dal si a pak byl trochu jiný, takový agresivnější. Měl rád pivo. Ale když si dal víc, tak byl jiný.

On si vždycky vzal knížku, fajfku a pořád něco četl a to mě nebavilo. Byl jsem na něj moc akční, prostě jsem se sebral a přišel třeba až v jednu ve dvě ráno a to mu hrozně vadilo.

Velice dobře uměl jazyky a učil se jazyky. Mělo se jet se školou do Francie a on se během chvíle naučil francouzsky. Pak někoho potkal a začal si s ním povídat. Já jsem si říkal, jak je to možný. A on říkal, že ty jazyky na sebe tak navazují a ono to jde. Uměl řecky, hebrejsky, francouzsky, německy, rusky, latinsky.

V Soči, tam byl průšvih. My jsme byli v kostele, já tam nechtěl jít. On dal deset rublů do sbírky, začal si s nimi plynule povídat, já na něj „čuměl“. A s jedním klukem jsme tam udělali průšvih. Město se nesmělo opustit a my jsme někudy prošli. Pak jsme chtěli

zpátky a oni nás nechtěli pustit. Pak nás nechtěli pustit na pláž u toho hotelu, protože byla zakázaná vlajka. Ale my jsme vlezli do moře. Ale přijela hlídka na člunu, vytáhli nás. Potom to tam strejda nějak řešil. Já si pamatuji hlavně ty moje neřesti.

Tím to vlastně začalo. Já byl po těžkém úrazu a on, jak jsem jezdil, tak říkal, že by to chtělo nějakou rekreaci. A jak řekl, že poletím, tak jsem vůbec neváhal. Jeden rok jsme tedy byli v Jugoslávii a Bulharsku a další rok v Soči. A potom jsem řekl, že už nikam nejedu. Ony v tom vždycky byly nějaký večírky a on byl hrozně našťvaný, že já vždycky zmizím v sedm večer a vrátím se v pět ráno. A on že má starost. Každý jsme na to měli jiný názor.

Pražskou část jeho rodiny neměl moc rád. Co se ještě stalo. Když zemřel jeho bratr Václav, to mně bylo šestnáct a mamka mě poslala pro oblečení na Hlubokou a Pražáci už tam byli a bílili to tam a právě strejda Chat to byl dost loupežník. Ten se postavil a něco mi řekl a já jsem ho vzal karabáčem a oni pak na jeho pohřbu nebyli. Ráno jsme se dozvěděli, že Václav zemřel, a já tam jel tak na osmou a oni už tam rabovali, a tím se ta rodina rozdělila. To bylo strašný, protože mě pak chtěli zavřít. Já jsem byl mladý, otec to pak nějak vyřešil.

Já vám asi v tomhle víc nepomůžu, ono už je to taky hrozná doba. Ani nevím, kdy přesně zemřel. Pamatuju si, jak na tom pohřbu bylo hrozně policistů. Protože přijeli z ciziny na pohřeb.

Když jste se tu byla zeptat poprvé, tak jsem pak přemýšlel, co vlastně můžu o strýci říct. To, že byl chytrý, to na sto procent. Když jsem tam byl s ním, tak pořád o něčem polemizovali a mě to nebavilo. On dokázal sedět, virginko (cigarety), tři hodiny, já odešel, šel jsem po Praze, vrátil jsem se a oni pořád diskutovali...mě to nebavilo. Vlastně jsem si říkal, co vám řeknu. Jestli ty moje průšvihy, to nikoho nezajímá. Myslím si, ale že neměl moc rád ženy. Pořád studoval, sednul si. Oblečení měl trochu, ale knížky měl pořád s sebou. Večer on sednul, studoval a vydržel to dlouho. Jsou to útržky, spíš si člověk pamatuje svůj život, kdy on tam vstoupil a nějak ho obohatil.“

3.3. Svědectví J. M. kanovníka Mgr. Karla Havelky

J. M. Karel Havelka bydlel v Litoměřicích na děkanství společně s Jaroslavem Michalem v posledních pěti letech jeho života.

„Do Litoměřic jsem přišel v roce 1983. Byl jsem jmenován 1. září a během září jsem se tam stěhoval, a tam jsem vlastně pana profesora poznal. Předtím jsem ho ani vlastně

moc neznal, ale věděl jsem o něm, věděl jsem, že žije na děkanství. V té době už byl důchodce, ač byl aktivní, co se týká práva, stále překládal, pracoval na Kodexu a jezdil na Moravu, myslím, že jezdil na Hostýn, v létě tam pomáhal v duchovní správě, zvláště když byly poutě. Takže v létě nebyval tak úplně doma, ale jinak tedy žil na děkanství. Měl takový menší byt. V té době tam bydlel ještě jeden starší kněz, řeholník, takže jsme tam byli vlastně tři.

On byl nějaký čas kancléřem diecéze, pak také proděkanem fakulty a co já už si tedy pamatuji z vyprávění, jak učil právo na fakultě. Já jsem ho nezažil, protože já když jsem přišel na fakultu, tak v té době už byl emeritní a už nepřednášel. Nicméně spousta mých starších kolegů na něj pamatuje a zažila ho jako učitele práva. Mě už učil profesor Zedníček, to byl vlastně žák profesora Michala, takže ten v době mých studií působil na fakultě a už se jen vzpomínalo na profesora Michala.

Takže tedy žil na děkanství, občas také vypomáhal v duchovní správě, když bylo potřeba. Jinak jsme se s ním vídávali pravidelně, samozřejmě jsme hovořili. On moc diecézi neprošel, moc nepůsobil ve farnostech. Jak jsem řekl, tak určitý čas působil v různých pozicích na biskupství a pak se hlavně věnoval kanonickému právu a léta přednášel.

Už je to vlastně přes čtvrt století, co nám zemřel, takže všechny detaily z jeho života už si nepamatuji. Když jsem na hřibově v Litoměřicích, kde je pohřbený, tak vždycky vzpomínám. Tam si přál být pohřbený. Je taková zvláštnost, to vám povím takovou perličku. Jednou si mě zavolal a říkal mi: „Až zemřu, tak bych prosil, abyste mi vyndali srdce.“ Srdce jsme mu skutečně vyndali, když zemřel. To jsem si tenkrát říkal, že je ještě totalita, vůbec to není jednoduché takovou věc provést, ale splnit poslední vůle se má. A měl takové přání, že srdce si přál uložit, a tak jsme to skutečně udělali. On leží v litoměřické hrobce v profesorské hrobce, tam si přál být uložen. Ten druhý kolega, který byl na faře, tam také leží a ještě tam leží profesor Poul, to byl náš rektor semináře. Tak všichni tři přáli si tam být, ale ti dva, teda ti profesori, přáli si tam být. Ale ten pater Šimonovský, co tam taky leží, s tím jsme nemluvili, kde by chtěl být pohřben. On byl členem řádu redemptoristů, takže jsem řekl redemptoristům, že „Zlatíčko“ jim nedáme, to byla taková jeho přezdívka. On patří do Litoměřic. Jednak byl velkým zpovědníkem, mnoho let zpovídal v semináři v Litoměřicích, a jednak ho znalo mnoho lidí a kněží a byla to taková velká a oblíbená osobnost – kněz, řeholník, velice fundovaný, chytrý. Takže je také pohřben v Litoměřicích. A pak jsem si říkal, že vlastně oni tři byli tak trochu současníci, tak ať jsou tam pospolu. Takže při vzkříšení budou tak hezky spolu.

Chtěl jsem to prostě udělat. Ty tři prostě patří do Litoměřic, a tak jsme je tam také uložili. Nicméně profesor Michal měl přání, aby jeho srdce bylo vyndáno, měl takovou skříňku. No a pan profesor pak ještě kázal, už moc nesloužil, byl hodně nemocný. Ale byli jsme domluvení, že by na Vánoce ještě něco vzal. Já že bych sloužil a on by kázal. Ale potom mu nebylo dobře, tak jsem říkal, aby to nechal být, že by to nebylo dobrý. A skutečně měl nějaký problém se srdíčkem a šel do nemocnice. Takže byl v nemocnici, ještě jsem za ním chodil, taky jsem ho tam holil a pak se stalo to, že pan profesor nám odešel. Tak si říkám, tak a teď máme teda docela problém. Vedle mě byla pohřební služba, to byli bratři Křehlíkové, ještě oba žijí. Jeden v Žitenicích a jeden v Pohořanech. Jsme tak stejného věku. Tak říkám: ‚Kluci, nedá se nic dělat‘. Domluvil jsem to teda s panem doktorem Zbořilem, to je srdcař, který léčil všechny biskupy, ještě my k němu chodíme. Tak jsem mu sdělil přání pana profesora. Pan doktor to domluvil na prosektuře v Ústí a jeli jsme s tou pohřební službou. A vím, že jsem jim tenkrát říkal: ‚Kluci, jeden srdce, druhý tělo, jinak nejezděte. Musíme splnit poslední vůli pana profesora.‘ A skutečně tedy měl pohřeb z katedrály. V rakvi byl nádherný, jenom mu dát ruku a vzbudit. Krásná tvář, tak pěkně byl připravený. Takže měl pohřeb z katedrály a je pohřbený na hřbitově v té profesorské hrobce. A pohřebáci měli takovou pěknou urnu, tak tam se dalo jeho srdce a oni ho pak odvezli na hřbitov v Hluboké nad Vltavou, kde jsou pohřbeni jeho rodiče. Na Hluboké tedy leží srdce pana profesora Michala, tělo je uloženo v Litoměřicích. Tak to byla taková zvláštnost, to jsem nikdy nezažil. Ale bylo to jeho přání. Splnitelné bylo, ač jsem si tedy říkal, že uvidíme, jak se domluvíme. Ale tak měl jsem známé, tak na prosektuře to prostě udělají. Pán Bůh při vzkříšení to dá dohromady, to nemusíme mít strach, on má jiný možnosti.

Jinak na něj samozřejmě rád vzpomínám, on byl velice přátelský. Samozřejmě měl přehozený rytmus, jak pořád studoval a překládal v noci. Prakticky celou noc pracoval a říkal mi, že ráno, když odbíjejí hodiny na kostele sedmou, tak právě usíná. Takže si nepřál být dopoledne rušen. Ten druhý kněz pater Šimonovský, ten chodil a sloužil právě o sedmé ráno v kostele. Tak jsem si říkal, ten začíná bohoslužbu a ten druhý chudák teprve končí. On asi šel spát dřív, ale dlouho nemohl usnout, protože měl ten rytmus přehozený. My jsme spolu na děkanství vlastně strávili několik let (1983 – 1988), tak se věnoval překladu kanonického práva Kodexu. Strávil nad tím mnoho hodin. Jistěže celým srdcem byl knězem v první řadě, ale tato disciplína ta prostě byla jeho. Velice rád na něj vzpomínám. Já jsem ho předtím ani neznal. Já jsem nastupoval na fakultu ve školním roce 1973/1974 a to už neučil. Vědělo se, že na děkanství bydlí

pan profesor Michal, právník, ale člověk byl student, začínal jsem, v Litoměřicích jsem předtím nikdy nebyl. To mi bylo dvacet. Až teprve potom, když jsme se setkali, a byl jsem tomu strašně rád. Zas to říkám tak křesťansky. Ti dva kněží byli velice obohacující pro mě, rád na ně vzpomínám. Dneska jsem už taky čtyřiašedesátiletý, tehdy mi bylo třicet, když jsem tam přišel na to děkanství. A tito dva kněží velice hluboce žili svoje kněžství a byli velice vzdělaní, jeden jak druhý. Ještě vám řeknu takovou perličku. Jeden byl Jaroušek, druhý Bohoušek. Takže se stalo kolikrát, že přišel profesor Michal za paterem Šimonovským a říká: „Bohoušku, jak bys tohle přeložil?“ To se mi strašně líbilo. Takový profesor, který léta přednáší na teologické fakultě, byl tam proděkanem a sejde se se spolubratrem, který neměl žádný titul, ale byl velice vzdělaný a to on věděl. Jazykově byl velice dobře vybavený, to mu šlo, měl úžasný dar. Já vím, že jsem ho někdy zkoušel, jak se řekne něco v tomhle jazyce a on se kolikrát zastavil u toho či onoho a říká: „Víš, to je docela jednoduchý, to má čtyři pády...“ A ten byl tak úžasný. Profesor Michal také, samozřejmě. Tahle stará garda, ty jazyky uměli, řečtinu, latinu, hebrejštinu.

Oni dva se vždycky ve čtvrtek, už nevím, proč zrovna čtvrtek, ale vždycky ve čtvrtek u mě scházeli. Všichni tři jsme se setkali, byl oběd a pak se ještě povídalo. Oni vedli disputace, já už jsem potom musel utíkat, oni mohli povídat, ale já už jsem měl zase povinnosti. Jeden kouřil dýmku, to byl profesor Michal, a Virginka (cigarety) ty měl hrozně rád pater Šimonovský. Takže mi tam vždycky začoudili tu kuchyň, potom se větralo. Já jsem je tam nechal, ať si povídají, jak dlouho chtějí. Bylo to prostě krásné potkat tyto dva kněze a řekl bych vlastně osobnosti. Pater Šimonovský byl velice sečtělý, pan profesor zase velice studovaný, ale oni v těch kláštorech také byli na úrovni profesorů, byli velice fundovaní. Oba to dělali s láskou, oni tím žili, to bylo jejich. To nebylo, že by se jen něco naučili, ale vlastně svým životem a svým posláním to předávali dál. Pan profesor na fakultě studentům a pater Šimonovský zase farníkům a obyčejným prostým lidem, ale i vzdělaným, on byl velice oblíbený a na jeho kázání chodilo hodně lidí a také byl velice oblíbený jako zpovědník. A profesor Michal také zase působil na tom Hostýně, jak jsem říkal, tam jezdíval, zpovídal, měl bohoslužby v létě a různě vypomáhal a dělal to s velikou láskou. Když už neměl svoji farnost, tak tam zase byl velice zapřažený.“

Věděli byste něco o jeho rodině?

„O jeho rodině moc nevím. Dokonce si myslím, že už jeho příbuzní nežili. Ale už si moc nevzpomínám, možná že o tom někdy mluvil, ale to si nechci vymýšlet. Víím, že

měl v Litoměřicích takovou spřízněnou rodinu, ti ho měli jako takového „strejčka“, ti za ním chodili. Ale to bylo tak, že se nějak znali, ale nevím, jak k sobě přišli. A pak za ním jezdila jedna rodina z Prahy, a to asi byli příbuzní, ale v jakém příbuzenském poměru, to opravdu nevím. Anebo to možná také byli jen přátelé. O jeho rodině opravdu nevím, nevybavuji si to. V té době on už byl letitý.

Já už ho vlastně zažil v době, kdy byl emeritovaný. Už byl deset let mimo aktivní službu. On už moc nechodil do farnosti nebo mezi farníky a tehdy se moc na faru nemohlo chodit. Náboženství se vůbec nemohlo učit na faře, to se muselo v kostele a říkalo se, že se připravuje na svátosti. Kdyby dělali církevní tajemníci potíže, tak si kněz klidně mohl obléknout kleriku a ornát nebo štolu, aby se řeklo, že je to bohoslužba slova nebo něco takového. Takže nebylo takové scházení a společenství jako je to dnes. To v té době nešlo. A když už to šlo, tak pan profesor už mezi námi nebyl. Už ani nevím, jak to tenkrát měl se státním souhlasem. Asi se řeklo, pojd'te sloužit a on šel. Po roce 1985 už to bylo volnější, tak jsme si s tím asi nedělali rozpaky. On asi jako kněz měl povolení. Na Hostýn ho musel mít určitě, takže asi měl nějaké povolení a neřešili jsme, jestli to bylo přímo pro Litoměřice. On na tom zdravotně už nebyl dobře, takže to bylo jen párkrát. Častokrát mu bylo špatně, dost lavíroval se srdíčkem, a celkově mu nebylo dobře.“

3.4. Výpověď fakulního tajemníka Josefa Souhrady

Na tomto místě se myslím hodí přidat ještě záznam, který o Jaroslavu Michalovi vedl stát. Jedná se o přepis listu z jeho osobního dotazníku, který napsal státem dosazený tajemník fakulty soudruh Souhrada.⁴⁶

„Jaroslav Michal, docent církevního práva, působí na fakultě od roku 1953, předtím byl v duchovní správě a profesorem náboženství na gymnáziu. Naposledy byl kancléřem konzistoře v Litoměřicích. V prosinci 1948 byl pro protistátní činnost zatčen a vězněn asi 9 měsíců. Sám o tom tvrdí, že to byl omyl a že byl nevinný. Podle děkana svůj obor ovládá alespoň dobře. Snaží se osvojit si potřebné znalosti studiem a píše ze svého oboru skripta.

Je člověkem zvláštního charakteru, trochu podivín, žije svým způsobem bez zvláštního přátelství k ostatním profesorům a kněžím. Má dojem, že mu bylo ukřivděno tím, že byl ve vazbě, domnívá se, že Oliva jej nenávidí a vůbec žije pod dojmem myšlenky, že je smolař, že se mu nic nedaří a že o všechno musel v životě těžce

⁴⁶ Národní archiv, fond Ministerstvo kultury ČSR/ČR, Praha – Sekretariát pro věci církevní (1950) 1967-1990, karton č. 262: Dotazník (6. 9. 1955).

bojovat, zatímco druhým se všech výhod dostává snadno. Tyto jeho povahové rysy jsou příčinou toho, že je zatrpklý a nemá důvěru k lidem.

V diskuzi se projevuje kladně a staví se na stranu pokroku a míru. V tomto smyslu působí i na posluchače ve funkci předsedy ZV ROH a snad i jako profesor. Je však o něm známo, že v prostředí, ve kterém může všem důvěřovat (např. u řeholních sester), mluví upřímněji, kritizuje naše zřízení a projevuje s ním nesouhlas.

Udržuje velmi přátelské styky s rodinou okresního hygienika v Litoměřicích dr. Vahalíka a má dobré známé i v Praze, kde tráví všechny prázdniny.

Je sportovním fanouškem, nevynechá ani jeden zápas v kopané a i jinak sleduje sportovní události. Je silným kuřákem, alkoholické nápoje odmítá. Touží po uznání, po povýšení a s tím i po penězích.“

Závěr

Na počátku svého bádání jsem o Jaroslavu Michalovi nevěděla téměř nic, snad jen to, že učil kanonické právo, narodil se v Hluboké nad Vltavou a je to již řada let, co zemřel. Protože jsem chtěla psát něco z oblasti práva, volba připadla právě na tohoto trochu neznámého dlouholetého pedagoga.

Moje první kroky směřovaly do Archivu biskupství v Litoměřicích. Po předchozí mailové korespondenci s panem archivářem jsem věděla, že mnoho materiálů o prof. Michalovi nemají, ale skutečný stav mě dokázal překvapit. Kromě dvou ustanovení ve farnostech a několika knih z jeho pozůstalosti neskrýval archiv nic jiného. V tu chvíli jsem si říkala, že práci asi nedokážu napsat a prožívala jsem velký pocit zklamání.

Začala jsem tedy z jiného konce. Sice je to již třicet let, co zemřel, ale podařilo se mi dohledat některé lidi, kteří ho osobně znali nebo s ním dokonce prožili určitou část života. Prvním, kdo mi poskytl rozhovor, byl Mons. Havelka. Díky jeho svědectví jsem získala nový pohled na profesora Michala a začala se utvářet naše pomyslná společná cesta.

Další kroky vedly do Národního archivu v Praze a Archivu Univerzity Karlovy. Zde jsem se mohla podívat do osobní složky Jaroslava Michala, a to jak univerzitní, tak státem vedené. Od té doby se mi začaly rýsovat základní údaje z jeho života a jeho osoba se mi stávala stále bližší. Přibývala další svědectví. Nakonec se mi povedlo vypátrat i jeho příbuzné.

Materiál pro druhou část práce, která je věnovaná jeho dílu, se sbíral mnohem snadněji. Nejprve jsem si půjčila všechny jeho monografie z knihovny KTF a postupně jsem procházela jednotlivá čísla Duchovního pastýře a Katolických novin, abych vytvořila kompletní bibliografii. Četbou výše zmíněného jsem na pana profesora Michala získávala zase jiný pohled. Hlavně studie v Duchovním pastýři mi pomohly dokreslit způsob jeho uvažování a poznat další povahové rysy jako např. preciznost, smysl pro detail a velkou lásku ke starým jazykům, především k latině.

Ve třetí části se prolíná mnoho z toho, co jsem již zmínila. Jsou to jednak svědectví lidí, kteří ho znali. Ta jsou myslím velice cenná vzhledem k časové délce, po kterou již není s námi. Dále to, jak působil na lidi, kteří se k jeho osobě museli nějakým veřejným způsobem vyjádřit a také, jak působil na mě. Ač bych jeho osobu hodnotit nechtěla a ani to není v mé kompetenci, přece jen jsem s ním strávila rok svého života, a určitým způsobem ve mně zanechal svou stopu.

Profesor Jaroslav Michal byl člověkem velice vzdělaným. Jeho dětství a mládí bylo provázeno chudobou, ale přesto dokázal vystudovat. Byl to člověk, který se rád učil novému, neustále bádá, miloval jazyky a právo. Ale také to byl člověk s velice složitou osobností, kterou asi nejvíce ovlivnilo dětství a životní události jeho mládí, kdy strávil několik měsíců ve vězení. Prožíval pocit křivdy a nespravedlnosti.

Po odchodu z fakulty se stahuje z veřejného života a zprávy o něm v podstatě nemáme. Závěr jeho života je provázen zdravotními problémy se srdcem a špatným zrakem. Umírá v ústraní na konci osmdesátých let.

Při psaní této práce jsem se snažila zachytit portrét významného českého kanonisty a kněze. Výsledkem je moje svědectví o jeho životě. Je to portrét života Jaroslava Michala z mé perspektivy. V práci se odráží to, na co jsem kladla při psaní důraz. Kdyby práci psal někdo jiný, vypadala by jistě jinak. Bádání tedy není u konce a třeba ho jednou někdo další doplní.

Seznam použitých zkratk

ABL	Archiv biskupství litoměřického
AUK	Archiv Univerzity Karlovy
CIC	Codex iuris canonici, Kodex kanonického práva
CMBF	Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta v Praze se sídlem v Litoměřicích
ČSR	Československá republika
ČSSR	Československá socialistická republika
KTF UK	Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy
NA	Národní archiv v Praze
ROH	Revoluční odborové hnutí
StB	Státní tajná bezpečnost
VB	Veřejná bezpečnost

Seznam pramenů a literatury

Prameny

a) nepublikované

Archiv biskupství litoměřického, karton I-A-2a.

Archiv biskupství litoměřického, karton I-A-3a.

Archiv biskupství litoměřického, karton III-A-4.

Archiv biskupství litoměřického, Sběrka fotografií.

Archiv Univerzity Karlovy, fond Katolická teologická fakulta, personální spis Jaroslav Michal.

Národní archiv, fond Ministerstvo kultury ČSR/ČR, Praha – Sekretariát pro věci církevní (1950) 1967-1990, karton č. 260.

Národní archiv, fond Ministerstvo kultury ČSR/ČR, Praha – Sekretariát pro věci církevní (1950) 1967-1990, karton č. 262.

b) publikované

Dokumenty II. Vatikánského koncilu. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

Kodex kanonického práva: úřední znění textu a překlad do češtiny. Praha: Zvon, 1994.

Literatura

MICHAL, Jaroslav. Celibát. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1966, roč. 16, č. 2, s. 24-26.

MICHAL, Jaroslav. *Commentarium ad primum et quintum librum Codicis iuris canonici*. Litoměřice, rok vydání: neuvedeno.

MICHAL, Jaroslav. *Commentarium ad I. librum Codicis*. Litoměřice, rok vydání: neuvedeno.

MICHAL, Jaroslav. *De delictis et poenis*. Litoměřice, 1959.

MICHAL, Jaroslav. *Dějiny pramenů poznání kanonického práva: s přihlédnutím k dějinám práva římského*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1967.

MICHAL, Jaroslav. II. Vatikánský koncil o manželství a rodině. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1968, roč. 18, č. 1, s. 9-10.

- MICHAL, Jaroslav. Důstojnost manželství a rodiny ve smyslu pastorální konstituce „Církev v dnešním světě“. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1968, roč. 18, č. 4, s. 64-66.
- MICHAL, Jaroslav. Kanonické manželské právo: s přihlédnutím k platnému právu v Československu. Litoměřice. Římskokatolická cyrilometodějská bohoslovecká fakulta, rok vydání: neuvedeno.
- MICHAL, Jaroslav. Kněžský oděv podle církevního práva. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1955, roč. 5, č. 3, s. 45-46.
- MICHAL, Jaroslav. Kodex a svátosti. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1957, roč. 7, č. 1, s. 5-7.
- MICHAL, Jaroslav. Kodex a Nejsvětější svátost. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1957, roč. 7, č. 5, s. 84-85.
- MICHAL, Jaroslav. Kodex a Nejsvětější svátost. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1957, roč. 7, č. 6, s. 103-104.
- MICHAL, Jaroslav. Kodex a Nejsvětější svátost. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1957, roč. 7, č. 7, s. 124-125.
- MICHAL, Jaroslav. Kodex a Nejsvětější svátost. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1957, roč. 7, č. 8, s. 147-149.
- MICHAL, Jaroslav. Kodex a svátost pokání. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1959, roč. 9, č. 1, s. 9-10.
- MICHAL, Jaroslav. Komentář k druhé knize Kodexu: O osobách. Litoměřice, 1969. Římskokatolická cyrilometodějská bohoslovecká fakulta v Praze (Litoměřice).
- MICHAL, Jaroslav. Komentář k druhé knize Kodexu: O osobách. Litoměřice, 1969. Římskokatolická cyrilometodějská bohoslovecká fakulta v Praze (Litoměřice).
- MICHAL, Jaroslav. Manželství, rodina, společnost. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1968, roč. 18, č. 2, s. 29-30.
- MICHAL, Jaroslav. Manželství v tradici a po Koncilu. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1968, roč. 18, č. 3, s. 45-46.
- MICHAL, Jaroslav. Meditace – zamyšlení nad stářím. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1971, roč. 20, č. 8, s. 2-3.
- MICHAL, Jaroslav. Národní výbory. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1961, roč. 11, č. 2, s. 31.
- MICHAL, Jaroslav. Návrat do života. *Katolické noviny* 1964, 30. 8., roč. 16, č. 35, s. 1.

- MICHAL, Jaroslav. Na výstavě věčnosti. *Katolické noviny* 1965, 1. 8., roč. 17, č. 31, s. 3.
- MICHAL, Jaroslav. Na výstavě věčnosti. *Katolické noviny* 1965, 8. 2., roč. 17, č. 32, s. 3.
- MICHAL, Jaroslav. Novelizace Kodexu. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1970, roč. 19, č. 3, s. 41-42.
- MICHAL, Jaroslav. Obecný koncil před sto lety. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1970, roč. 19, č. 3, s. 35-36.
- MICHAL, Jaroslav. Obřadová příslušnost. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1960, roč. 10, č. 10, s. 191-192.
- MICHAL, Jaroslav. O mariánské úctě v prvních staletích. *Katolické noviny* 1961, 14. 5., roč. 13, č. 20, s. 2.
- MICHAL, Jaroslav. O mariánské úctě v prvních staletích. *Katolické noviny* 1961, 21. 5., roč. 13, č. 21, s. 2.
- MICHAL, Jaroslav. O mariánské úctě v prvních staletích. *Katolické noviny* 1961, 28. 5., roč. 13, č. 22, s. 2.
- MICHAL, Jaroslav. O život šlechtnější. *Katolické noviny* 1964, 19. 7., roč. 16, č. 29, s. 1.
- MICHAL, Jaroslav. Podstatné právní vlastnosti a okolnosti fyzické osoby. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1960, roč. 10, č. 9, s. 167-169.
- MICHAL, Jaroslav. Pokyny k otázce regulace početí. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1966, roč. 16, č. 1, s. 7-9.
- MICHAL, Jaroslav. Práva a povinnosti občanů v nové Ústavě. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1961, roč. 11, č. 1, s. 4-5.
- MICHAL, Jaroslav. Právně morální úvahy o manželství: kontrola a řízení porodů. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1965, roč. 15, č. 10, s. 189-191.
- MICHAL, Jaroslav. Právní vztahy kmenů germánských k právu kanonickému. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1971, roč. 20, č. 2, s. 28-29.
- MICHAL, Jaroslav. Právní vztahy kmenů germánských k právu kanonickému. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1971, roč. 20, č. 4, s. 51-54.
- MICHAL, Jaroslav. Právní vztahy kmenů germánských k právu kanonickému. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1971, roč. 20, č. 5, s. 72-75.
- MICHAL, Jaroslav. Privilegium paulinum a jeho nové použití. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1964, roč. 14, č. 6, s. 108-109.

- MICHAL, Jaroslav. Problémy manželství a církev po II. Vatikánu. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1972, roč. 21, č. 5, s. 69-73.
- MICHAL, Jaroslav. Pro spravedlivý soud. *Katolické noviny* 1965, 14. 2., roč. 17, č. 7, s. 1.
- MICHAL, Jaroslav. Pro život pravdivý. *Katolické noviny* 1965, 7. 2., roč. 17, č. 6, s. 2.
- MICHAL, Jaroslav. Repetina mors clericorum sors. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1963, roč. 13, č. 8, s. 153-154.
- MICHAL, Jaroslav. Řízení o dědictví. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1964, roč. 14, č. 3, s. 49-50.
- MICHAL, Jaroslav. Subjekt práva. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1960, roč. 10, č. 3, s. 51-52.
- MICHAL, Jaroslav. Subjekt práva ve smyslu kanonickém. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1960, roč. 10, č. 4, s. 71-72.
- MICHAL, Jaroslav. Subjekt svátosti pokání. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1959, roč. 9, č. 5, s. 85-86.
- MICHAL, Jaroslav. Svátost pomazání nemocných. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1959, roč. 9, č. 7, s. 123-124.
- MICHAL, Jaroslav. Svátost posledního pomazání. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1959, roč. 9, č. 8, s. 146-148.
- MICHAL, Jaroslav. Účel manželství. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1965, roč. 15, č. 9, s. 166.
- MICHAL, Jaroslav. Učení církve a zákon. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1963, roč. 13, č. 9, s. 168.
- MICHAL, Jaroslav. Umenšení a omezení právní způsobilosti. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1960, roč. 10, č. 5, s. 91-92.
- MICHAL, Jaroslav. Umenšení a omezení právní způsobilosti. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1960, roč. 10, č. 6, s. 111-112.
- MICHAL, Jaroslav. Umenšení právní způsobilosti ve smyslu kodexovém. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1960, roč. 10, č. 8, s. 149-151.
- MICHAL, Jaroslav. Umění žít. *Katolické noviny* 1965, 4. 4., roč. 17, č. 14, s. 3.
- MICHAL, Jaroslav. Ústava a zdraví lidu. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1961, roč. 11, č. 4, s. 67-69.
- MICHAL, Jaroslav. Úvod do studia kanonického práva. Díl 1. Praha: Česká katolická Charita, 1964.

- MICHAL, Jaroslav. Velké dny našeho života. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1971, roč. 20, č. 2, s. 17.
- MICHAL, Jaroslav. Vliv kanonického práva na právo občanské. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1970, roč. 19, č. 2, s. 19-20.
- MICHAL, Jaroslav. Zahájení akademického roku na CMBF. *Katolické noviny* 1964, 4. 10., roč. 16, č. 40, s. 2.
- MICHAL, Jaroslav. Zákon číslo 54 ze dne 30. XI. 1956 o nemocenském pojištění zaměstnanců. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1957, roč. 7, č. 2, s. 34-38.
- MICHAL, Jaroslav. Zákon o rodině. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1964, roč. 14, č. 4, s. 64-65.
- MICHAL, Jaroslav. Závaznost Kodexu a některé změny. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1958, roč. 8, č. 2, s. 28.
- MICHAL, Jaroslav. Závaznost Kodexu a některé změny. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1958, roč. 8, č. 3, s. 47-48.
- MICHAL, Jaroslav. Zdroj radosti, spokojenosti a štěstí. *Katolické noviny* 1965, roč. 17, č. 51-52, s. 2.
- MICHAL, Jaroslav. Znovuzrození člověka. *Katolické noviny* 1964, 27. 9., roč. 16, č. 39, s. 1.
- MICHAL, Jaroslav. Zpovědník a kající. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1959, roč. 9, č. 4, s. 69-70.
- MICHAL, Jaroslav. Zřízení prvokřesťanské církve. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1958, roč. 8, č. 10, s. 186-187.
- MICHAL, Jaroslav. Životní právní praxe slovanských kmenů před příchodem sv. slovanských apoštolů. *Duchovní pastýř: měsíčník katolického duchovenstva* 1963, roč. 13, č. 10, s. 186-187.
- NOVOTNÝ, Vojtěch, VAŇÁČ, Martin, KUNŠTÁT, Miroslav. *Biografický slovník katolických teologických fakult v Praze 1891-1990*. Praha: Karolinum, 2013.
- NOVOTNÝ, Vojtěch. *Katolická teologická fakulta 1939–1990: prolegomena k dějinám české katolické teologie druhé poloviny 20. století*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2007.
- NOVOTNÝ, Vojtěch. *Teologie ve stínu: prolegomena k dějinám české katolické teologie druhé poloviny 20. století*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2007.

Internetové a další zdroje

Národní výbor (1945 – 1990) [2018-03-19].

[https://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1rodn%C3%AD_v%C3%BDbor_\(1945%E2%80%931990\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1rodn%C3%AD_v%C3%BDbor_(1945%E2%80%931990))

Rozhovor s Irenou Stolařikovou (5. 1. 2018), osobní archiv autorky.

Rozhovor s Václavem Kulhánkem (22. 3. 2018), osobní archiv autorky.

Rozhovor s Miroslavem Krbílkem (8. 2. 2018), osobní archiv autorky.

Rozhovor s Karlem Havelkou (15. 12. 2017), osobní archiv autorky.

Přílohy

Učitelé CMBF, Jaroslav Michal – horní řada, první zprava.

Jaroslav Michal oddává svojí neteř.

Snímky z cest Jaroslava Michala⁴⁷

⁴⁷ Nevíme, kdy ani kde byly fotografie pořízeny.

